

Vergaderjaar 2002–2003

28 830

Verslag 2002

Nr. 2

VERSLAG

Inhoud

	Voorwoord	5	5		Internationale activiteiten	27
			5.1		De Algemene Rekenkamer in het buitenland	27
1	Missie, doelen en organisatie	7	5.2		Ondersteuning zusterinstellingen	29
1.1	Missie	7	5.3		Donorcoördinatie bij ontwikkelingsgelden	30
1.2	Strategische doelen	7	5.4		Externe controle bij internationale organisaties	31
1.3	Organisatie	8	5.5		Deelname aan internationale werkgroepen	31
1.4	Communicatie en externe betrekkingen	9	5.6		Overige internationale contacten	32
2	Werkzaamheden in Nederland	12	6		De virtuele wereld	33
2.1	Rechtmatigheidsonderzoek bij het Rijk	12	6.1		Onderzoek naar ICT	33
2.2	Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek bij het Rijk	15	6.2		Eurosai IT Working Group	34
2.3	Onderzoek bij instellingen	17	7		Bedrijfsvoering	36
2.4	Workshops over lokale rekenkamers	19	7.1		Organisatie Algemene Rekenkamer	36
			7.2		Invoering nieuwe planning- en controlcyclus	37
3	Nederlandse Antillen, Aruba en Nederland	21	7.3		Interne communicatie en informatievoorziening	38
3.1	Samenwerking tussen de drie rekenkamers	21	7.4		Personeel	38
3.2	In 2001 gestarte samenwerkingsprojecten	21	7.5		ICT	40
3.3	Voorgenomen projecten	22	7.6		Financiën	40
4	Europa	23		Bijlage 1	Rapporten aan de Regering en Staten-Generaal uitgebracht in het kalenderjaar 2002	42
4.1	Controle van EU-subsidies in Nederland	23				
4.2	Samenwerking met nationale rekenkamers in de EU	25		Bijlage 2	Mededeling over de bedrijfsvoering	48
4.3	Samenwerking Europese Rekenkamer	26				
4.4	Eurosai	26				

VOORWOORD

De kruik gaat zolang te water tot..

«Van buiten naar binnen» en «van achter naar voren». Dit zijn geen instructies voor een nieuwe volksdans, maar vormen de kernachtige samenvatting van een denk- en werkwijze die anno de 21e eeuw van de overheid wordt verwacht. «Van buiten naar binnen» staat voor: éérst bepalen wat je wilt bereiken in de samenleving (en verwacht en wil de samenleving dat ook van de overheid?), dan bedenken wat daarvoor moet gebeuren, en vervolgens vaststellen wat je daar dus dit jaar voor moet doen en wat dat mag kosten.

«Van achter naar voren» duidt op ongeveer dezelfde redeneerlijn, zij het dat de factor tijd daarin een veel grotere rol lijkt te spelen: wanneer moet wat bereikt zijn, wat moet daaraan voorafgaand gebeuren, wat moeten we dus nu doen om straks alles tip top voor elkaar te hebben.

Het lijkt allemaal erg simpel, maar de praktijk bewijst hoe weerbarstig de materie is.

Nederland staat bol van beleid: wat de overheid wil bereiken is neergeslagen in beleidsnota's en wetten, in regeerakkoorden en begrotingen. Wat daarvan terecht is gekomen staat (onder meer) in rapporten van de Algemene Rekenkamer.

Uit al die Rekenkameronderzoeken – we hebben er ongeveer 30 op nageslagen¹ – treedt een beeld naar voren van een ambitieuze overheid die op terreinen waar burgers problemen het meest nijpend voelen (veiligheid, zorg, probleemjongeren, asielzoekers, arbeidsongeschiktheid) beleid op beleid stapelt en in het formuleren daarvan veel energie steekt. Maar vervolgens neemt de aandacht af. Er wordt niet in gelijke mate energie en professionaliteit gestopt in de uitvoering. Voor de resultaten, zeker als die pas na verloop van enige tijd te constateren vallen, bestaat nog minder belangstelling.

Dat heeft funeste gevolgen: harde cijfers ontbreken, maar op grond van de talrijke voorbeelden uit ons werk valt vast te stellen dat een substantieel deel van afgesproken beleid niet of niet volgens de afspraken wordt uitgevoerd. Beleid en uitvoering daarvan passen niet meer bij elkaar. En doordat er in het algemeen (te) weinig informatie voorhanden is over de uitvoering en de resultaten van beleid (een punt waar wij al jaren op hameren en ook op zullen blijven hameren), is de kans heel groot dat dit de Tweede Kamer ontgaat. Met als gevolg: nóg meer beleid, want de effecten laten te lang op zich wachten of blijven uit. Of (in tijden dat er bezuinigd moet worden): valse bezuinigingen. Beleid schrappen dat toch al, maar buiten het zicht van de Tweede Kamer, half werd uitgevoerd vanwege capaciteitsproblemen, levert dat wel een bezuiniging op?

Hier wordt volgens ons een cruciale (en klassieke) aansturingfout gemaakt. Elke beleidsmaatregel op zich zal zeker bijdragen aan de oplossing van een probleem. Maar door niet te checken of het mogelijk is om de optelsom van alle beleid bij elkaar uit te voeren, worden de uitvoerders belast met ófwel veel te veel werk, ófwel met de keuze om een deel uit te stellen of zelfs níet uit te voeren.

Die keuze hoort niet thuis op het uitvoerend niveau. Niet in formele zin, want het staat op gespannen voet met de democratische besluitvorming, en niet in materiële zin, want dan is de kans veel te groot dat het een ad hoc-keuze is, die niet gebaseerd is op een afweging van prioriteiten, maar op toevallige praktische omstandigheden. Wanneer beleid niet volledig uitgevoerd kan worden, hoort op het aansturend niveau op basis van een

---

¹ Tegelijkertijd met haar Verslag 2002 en Werkprogramma 2003 publiceert de Algemene Rekenkamer het rapport «Tussen beleid en uitvoering: lessen uit recent onderzoek van de Algemene Rekenkamer». In dit rapport hebben wij voor ongeveer 30 rapporten uit de afgelopen jaren ook de stand van zaken anno eind 2002 onderzocht.

grondige analyse besloten te worden welk deel prioriteit moet krijgen, en welk deel moet wachten op uitvoering danwel geschrapt wordt.

«Van buiten naar binnen» denken en «van achter naar voren» hóren bij de lopende begrotings-en verantwoordingsoperatie VBTB: «Van Beleidsbegroting tot Beleidsverantwoording». Om alles binnen die kaders te passen zal pijn blijken te doen: toch is de transparantie die het proces uiteindelijk op zal leveren voorwaarde voor herstel.

Noodzakelijk herstel: de Algemene Rekenkamer ziet de slechte aansluiting – zo niet kloof – tussen beleidsambities en uitvoeringspraktijk als één van de grote risico's voor de geloofwaardigheid van de rijksoverheid en het vertrouwen van de burgers in de overheid.

Saskia J. Stuiveling, president Algemene Rekenkamer
Maart 2003.

1 MISSIE, DOELEN EN ORGANISATIE

In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer relatief weinig onderzoeken gepubliceerd. Reden daarvan is dat er twee periodes waren met een demissionair kabinet. De Algemene Rekenkamer is in zo'n situatie terughoudend met publiceren. Ondanks de publicatieluwte is er niet minder onderzoek verricht dan anders. Ook intern zijn er in 2002 verschillende activiteiten in gang gezet.

1.1 Missie

In de Comptabiliteitswet – de wet die het beheer van het geld van de staat regelt – is omschreven welke taak de Algemene Rekenkamer heeft: bij alle ministeries te controleren of het binnenkomende geld, zoals belastingen, premies en heffingen, volgens de regels is geïnd en of het uitgaande geld besteed is aan de doelen waarvoor het volgens de begroting bestemd was.

De manier waarop de Algemene Rekenkamer aan deze taak inhoud wil geven, heeft zij tot uitdrukking gebracht in haar missie.

Missie Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer heeft als doel het rechtmatig, doelmatig, doeltreffend en integer functioneren van het Rijk en de daarmee verbonden organen te toetsen en te verbeteren. Daarbij toetst zij ook de nakoming van verplichtingen die Nederland in internationaal verband is aangegaan. Zij voorziet daartoe de regering, de Staten-Generaal en degenen die verantwoordelijk zijn voor de gecontroleerde organen van op onderzoek en onderzoekservaring gebaseerde informatie. Deze informatie bestaat uit onderzoeksbevindingen, oordelen en aanbevelingen over organisatie, beheer en beleid en is in beginsel publiek toegankelijk. Daarnaast is het haar verantwoordelijkheid om een bijdrage te leveren aan goed openbaar bestuur door kennisuitwisseling en samenwerking in binnen- en buitenland. Kwaliteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid zijn de Algemene Rekenkamer als belangrijkste kenmerken van haar producten. Onafhankelijkheid, doelmatigheid en doeltreffendheid zijn de belangrijkste kenmerken van haar werkwijze. De Algemene Rekenkamer beoogt een transparante organisatie te zijn die voortdurend in de kwaliteit van haar medewerkers en methoden investeert.

Dat de Algemene Rekenkamer nadrukkelijk ook naar de *integriteit* van het overheidsfunctioneren kijkt, is een element dat in 2001 aan de missieomschrijving is toegevoegd.

Vorig jaar is een nieuwe aanpak ontwikkeld voor onderzoek naar het integer functioneren van de overheid. Ook is gekeken naar ontwikkelingen als «forensic auditing», dat is accountantsonderzoek naar fraude en andere financiële onregelmatigheden in het kader van gerechtelijk onderzoek.

1.2 Strategische doelen

Het werkterrein van de Algemene Rekenkamer omvat meer dan alleen haar controleterrein. De werkgebieden van de Algemene Rekenkamer zijn:

- het rechtmatigheidsonderzoek;
- het doelmatigheidsonderzoek;
- het onderzoek bij rechtspersonen met een wettelijke taak;
- het onderzoek op het terrein «Europa»;
- internationale projecten en onderzoeken;
- onderzoek naar ICT bij het rijk.

Voor elk werkgebied zijn strategische effectdoelstellingen geformuleerd. Die drukken uit welke effecten de Algemene Rekenkamer in de omgeving nastreeft. In strategische prestatiedoelstellingen is opgenomen wat de Algemene Rekenkamer wil gaan doen om de gewenste effecten te bereiken. De meeste doelstellingen moeten eind 2003 zijn bereikt. Dan loopt de nu geldende strategische periode van de Algemene Rekenkamer af. Met ingang van 2004 geldt een nieuwe strategische periode van vijf jaar. In het laatste kwartaal van 2002 is een begin gemaakt met de voorbereiding van de strategie voor de periode 2004 tot en met 2008.

1.3 Organisatie

Klachtenregeling en klokkenluidersregeling

Afgelopen jaar heeft de Algemene Rekenkamer een klachtenregeling opgesteld. Iedereen die zich onheus bejegend voelt door de Algemene Rekenkamer mag een klacht indienen die behandeld kan worden door een externe commissie. In 2002 zijn geen klachten binnengekomen. Aanleiding voor het opstellen van de klachtenregeling was het feit dat de Algemene Rekenkamer sinds 1 mei 2002 de bevoegdheid heeft om ook ter plaatse controleonderzoek te doen bij de ontvangers van EU-subsidies. Dat betekent dat de Algemene Rekenkamer onderzoek gaat doen bij bedrijven en ondernemers voor wie zij een nieuwe controle instantie is.

Klachtenregeling Algemene Rekenkamer

Staatscourant van 24 april 2002, artikel 1, lid 1

Een ieder heeft het recht om over de wijze waarop de Algemene Rekenkamer zich in de uitoefening van haar bevoegdheden jegens hem/haar heeft gedragen, een klacht in te dienen bij de Algemene Rekenkamer.

De Algemene Rekenkamer heeft in 2002 eveneens een regeling opgesteld voor klokkenluiders die de Algemene Rekenkamer willen wijzen op misstanden, bijvoorbeeld in de organisatie waar zij werken. De anonimiteit van betrokkenen wordt gewaarborgd. De regeling is voorlopig van aard en zal aan de hand van ervaringen een definitieve status krijgen.

Personele veranderingen

Aan de top van de organisatie veranderde er in 2002 het nodige. Op 1 maart verliet het collegelid mr. dr. A. J. E. (Ad) Havermans de Algemene Rekenkamer. Twee maanden daarna werd hij opgevolgd door drs. G. (Gerrit) de Jong, die van 1989 tot 1998 lid van de Tweede Kamer was voor het CDA. Tijdens die periode was hij steeds lid van de Commissie voor de Rijksuitgaven.

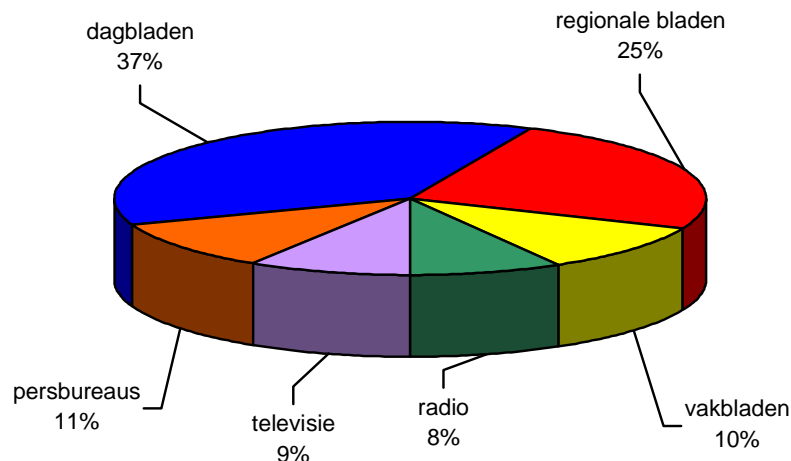
Ook het managementteam heeft zich gedeeltelijk vernieuwd. Drs. R. A. C. (Roel) Praat is per 20 mei benoemd als directeur van de stafdirectie Beleid en Communicatie. Daarvoor was hij plaatsvervangend directeur Voorlichting en Communicatie bij het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Drs. C. (Cees) Vermeer is vanaf 1 september directeur van onderzoeksdirectie III. Daarvoor werkte hij al bij de Algemene Rekenkamer als plaatsvervangend, en enige tijd waarnemend, directeur van directie I. In 2002 werd de Algemene Rekenkamer geconfronteerd met de plotse-linge dood van een zeer gewaardeerde collega. Vera Zwart, secretaresse van Ad Havermans, kwam tijdens haar vakantie onverwacht te overlijden.

1.4 Communicatie en externe betrekkingen

De Algemene Rekenkamer heeft directe lijnen met allerlei organisaties die van belang zijn voor de uitoefening van haar werk. Zij voert haar controlerende taak immers uit in een dynamische omgeving, waarin zij enerzijds de rol van leverancier van betrouwbare, bruikbare informatie heeft, anderzijds de rol van controleur. Het zwaartepunt ligt bij de Tweede Kamer en de regering, die regelmatig op de hoogte worden gehouden van de resultaten van onze onderzoeken. Zij ontvangen onze rapporten en desgewenst krijgen zij aanvullende tekst en uitleg tijdens mondelinge briefings. Dagelijks contact is er in het kader van onderzoeken met ministeries, overheidsorganisaties en instellingen waar de Algemene Rekenkamer onderzoek doet. Die dialoog met de omgeving is kenmerkend voor onze manier van werken.

Relatie	Activiteiten Algemene Rekenkamer in 2002
Tweede Kamer	<ul style="list-style-type: none"> – Eind januari heeft een periodiek overleg plaatsgevonden tussen de Commissie voor de Rijksuitgaven en het College, over onder andere het werkprogramma en Verantwoordingsdag. – Begin maart heeft een bijeenkomst plaatsgevonden voor de griffiers van de Tweede Kamer en de bureauchefs van de Algemene Rekenkamer. – Eind september nam het College afscheid van de gaande Commissie voor de Rijksuitgaven en verwelkomde zij de komende Commissie voor de Rijksuitgaven.
Bewindspersonen en ministeries	<ul style="list-style-type: none"> – De formateur heeft met de president gesproken over de verenigbaarheid van het ambt van bewindspersoon met het hebben van financiële belangen in bijvoorbeeld ondernemingen. Eind 2002 is de demissionaire premier op diens verzoek nader advies gegeven over een nieuwe regeling. Bijna alle ministers hebben met de president een kennismakingsgesprek gevoerd. De reeks gesprekken met staatssecretarissen werd afgebroken door de val van het kabinet-Balkenende.
Overige Hoge Colleges van Staat	<ul style="list-style-type: none"> – Ook afgelopen jaar hadden de Nationale Ombudsman, de Raad van State en de Algemene Rekenkamer regelmatig overleg. – Overleg tussen de Algemene Rekenkamer en de commissie Financiën van de Eerste Kamer is in voorbereiding.
Gemeenten en Provincies	<ul style="list-style-type: none"> – De Algemene Rekenkamer bood gemeenten een workshop aan over het opzetten van een lokale rekenkamer of rekenkamerfunctie, wat voor hen vanaf 2006 wettelijk verplicht is. – Vanaf 2002 neemt de Algemene Rekenkamer deel aan een ambtelijke werkgroep van het Interprovinciaal Overleg over de rekenkamer of rekenkamerfunctie voor provincies, die vanaf 2005 wettelijk verplicht is. – Er is een bijdrage geleverd aan vijf sessies van een werkconferentie voor burgemeesters over hun jaarlijks verslag over lokaal dualisme.
Oud-medewerkers «alumni»	<p>In 2002 organiseerde de Algemene Rekenkamer voor het eerst een bijeenkomst voor medewerkers die elders zijn gaan werken. Zestig van deze «alumni» waren van de partij, die met name de netwerkfunctie zeiden te waarderen. Het onderwerp was «lokale rekenkamers».</p>

De media hebben over het algemeen veel belangstelling voor het werk van de Algemene Rekenkamer en zij weten ons te vinden. De meeste contacten zijn er met de landelijke en regionale dagbladen, maar ook radio en TV tonen over het algemeen vaak belangstelling. Ook de vakbladen weten ons in toenemende mate te vinden.

Bij de publicatie van de meeste rapporten geeft de Algemene Rekenkamer een persbericht uit en indien er uitzonderlijk veel belangstelling is, geeft zij ook persbriefings en persconferenties. In 2002 ging de meeste media-aandacht uit naar het rapport «Belangen minister Jorritsma», maar ook rapporten als «Opvang zwerfjongeren», «Bestrijding uitstoot broeikasgassen» «Rapporten bij de financiële verantwoording», «Toelating bestrijdingsmiddelen voor de landbouw», en «Informatievoorziening grote projecten» waren uitgebreid in het nieuws. Regelmatig geven College en medewerkers interviews in het kader van een onderzoeksrapport of in het kader van thema's, die nauw verbonden zijn met het werk van de Algemene Rekenkamer. In 2002 kwamen hierbij thema's als integriteit en lokale rekenkamers aan bod.

Diverse communicatiemiddelen

Om betrokkenen en geïnteresseerden goed te informeren is de Algemene Rekenkamer voortdurend op zoek naar nieuwe manieren om het gewenste effect te bereiken. In 2002 sprongen twee producten er uit. De CD-ROM «The Netherlands Court of Audit in Europe» op visitekaartjesformaat, met basisinformatie over alle landen in Europa, hun rekenkamers, en over Europese instellingen, is positief ontvangen. Ook opvallend was het CD-ROM boekje dat verscheen bij de publicatie van de Rapporten bij de Financiële Verantwoording (RFV). Dit boekje bevatte zeer korte samenvattingen van alle RFV's, terwijl alle rapporten op de CD-ROM gebundeld waren. Daarnaast bracht de Algemene Rekenkamer onder andere een nieuwe brochure over haar organisatie en werkwijze uit, een brochure over rechtmatigheidsonderzoek en de «Handreiking informatievoorziening grote projecten».

Een belangrijk communicatiemiddel van de Algemene Rekenkamer is de website www.rekenkamer.nl, waar actuele informatie, achtergrondinformatie en al onze rapporten overzichtelijk worden aangeboden.

Omgevingsonderzoek

De Algemene Rekenkamer hecht aan een goede relatie met haar omgeving. Om een helder beeld te krijgen van de stand van zaken op dit gebied en van mogelijke verbeterpunten is in 2002 een omgevingsonderzoek gestart onder het motto «de onderzoeker onderzocht». Er is onder andere gesproken met voormalige bewindspersonen, medewerkers van ministe-

ries en instellingen, griffiers van de Tweede Kamer, en met journalisten. In 2003 zullen de Tweede-Kamerleden en de nieuwe bewindspersonen bevroegd worden. De voorlopige resultaten laten zien dat er over het algemeen veel waardering is voor het werk van de Algemene Rekenkamer. Een belangrijk verbeterpunt is de wijze waarop wij communiceren met de gecontroleerden tijdens het onderzoeksproces. Definitieve rapportage volgt in de loop van 2003.

Website-onderzoek

Sinds twee jaar is *www.rekenkamer.nl* operationeel in de huidige vorm. Dat was reden om een onderzoek te laten doen onder de gebruikers van de site, met als onderzoeksvraag «*Hoe gebruikt en waardeert de doelgroep de website van de Algemene Rekenkamer?*». Uit het onderzoek blijkt dat vooral beroepsmatig betrokkenen onze site goed weten te vinden. De site vervangt in veel gevallen de papieren rapporten. Over het gebruiksgemak en het informatie-aanbod waren de gebruikers in het algemeen tevreden, maar het onderzoek leverde ook een aantal suggesties voor verbeteringen op. Deze zijn aanleiding geweest om een aantal aanpassingen door te voeren.

2 WERKZAAMHEDEN IN NEDERLAND

De Algemene Rekenkamer heeft in 2002 de financiële verantwoordingen van de ministeries beoordeeld en onderzoek gedaan naar de beleidsinformatie en bedrijfsvoering van de ministeries. Ook bij instellingen is onderzoek verricht, onder meer naar het financieel beheer bij scholen voor het voorgezet onderwijs. Er zijn acht onderzoeken gepubliceerd over de doelmatigheid van het gevoerde beleid.

2.1 Rechtmatigheidsonderzoek bij het Rijk

Het rechtmatigheidsonderzoek van de Algemene Rekenkamer houdt in dat zij jaarlijks beoordeelt:

- of de ontvangsten en uitgaven van het Rijk in het voorafgaande jaar rechtmatig zijn geweest;
- of de financiële verantwoordingen van ministeries de juiste informatie bevatten;
- of de ministeries een goed financieel beheer hebben.

In 2002 heeft zij de verantwoordingen van de ministeries over de ontvangsten en uitgaven in 2001 beoordeeld. De totale uitgaven in 2001 waren ruim € 147 miljard. Van een aantal bedragen, bij elkaar ongeveer € 770 miljoen (dus circa 0,5%), was onzeker of ze correct waren besteed, of stond vast dat ze fout waren besteed of geboekt. Het ging dan vaak om geld dat afkomstig is van het Rijk, maar door gemeenten en provincies voor afgesproken doelen wordt uitgegeven, de zogenoemde specifieke uitkeringen. De Algemene Rekenkamer vond dat de departementen te weinig toezicht houden op wat er met deze specifieke uitkeringen gebeurt.

Financiële afwikkeling ruiming en klauwzeer: onzekerheid over de rechtmatigheid

Opvallend in 2001 was de onzekerheid over de rechtmatigheid van de uitgaven bij het Diergezondheidsfonds. In dit fonds, dat ressorteert onder het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, worden de uitgaven en ontvangsten verantwoord die samenhangen met maatregelen ter bestrijding van besmettelijke dierziekten.

De Algemene Rekenkamer was onzeker over de rechtmatigheid van de € 87,7 miljoen die is uitgekeerd aan boeren voor de schade die ze hebben als gevolg van de mond- en klauwzeerziekte. Dat bedrag mag pas ten laste van het Diergezondheidsfonds worden gebracht als is vastgesteld dat alle dieren uit de besmette gebieden volgens de regels vernietigd zijn. De Algemene Rekenkamer kon uit de dossiers niet opmaken of dit laatste het geval was; daarom stond voor haar niet vast dat deze uitkeringen rechtmatig waren en moest zij de rechtmatigheid onzeker verklaren.

Een goed financieel beheer betekent volgens de Algemene Rekenkamer: een sluitende administratie, heldere beheersregels en goed werkende geautomatiseerde systemen. Het jaar 2000 liet al een vooruitgang zien in het financieel beheer bij bijna alle ministeries. Vorig jaar constateerde de Algemene Rekenkamer dat deze positieve trend zich in 2001 heeft voortgezet: het aantal ernstige onvolkomenheden nam verder af van acht naar vijf.

Wel vindt zij dat nog steeds het financieel beheer van de agentschappen extra aandacht behoeft. Agentschappen zijn verzelfstandigde onderdelen van een ministerie, die een eigen financieel beheer voeren. In 2002 waren er bij 15 van de 23 agentschappen tekortkomingen in het financieel beheer, bij één daarvan ernstige.

Naast de beoordeling van de financiële verantwoordingen van de ministeries deed de Algemene Rekenkamer in 2002 onderzoek naar de besluitvorming bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en naar de interne en externe informatievoorziening bij de Hoge Colleges van Staat. Deze twee onderzoeken zijn gepubliceerd bij de rapporten bij de financiële verantwoordingen over 2001 van respectievelijk het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat.

Nieuwe Comptabiliteitswet

De Comptabiliteitswet – de wet die het beheer van het geld van de staat regelt – is in 2002 ingrijpend veranderd en heet sindsdien Comptabiliteitswet 2001. Een belangrijke verandering is dat begrotingen en verantwoordingen niet meer een overwegend financieel karakter hebben. De nieuwe wet schrijft voor dat de begroting van ministeries antwoord moet geven op de volgende vragen: wat willen we het komende jaar bereiken (beleidsdoelstellingen), wat gaan we daarvoor doen (welke instrumenten zetten we in en welke prestaties gaan we leveren) en wat mag dat kosten. Zo kan de Tweede Kamer na afloop van het begrotingsjaar beter controleren of ministeries het beleid hebben gevoerd dat was afgesproken, de prestaties hebben geleverd die waren beoogd en of dat gekost heeft wat was voorzien.

In de Comptabiliteitswet 2001 staat in artikel 70 tot en met 96 (in de vorige Comptabiliteitswet artikel 39 t/m 63) omschreven wat de taken en bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer zijn. Nieuw is dat de Algemene Rekenkamer nu ook gaat onderzoeken of de informatie in de jaarverslagen van de ministeries en het Jaarverslag van het Rijk over het gevoerde beleid (de zogenoemde niet-financiële informatie) en over de bedrijfsvoering voldoet aan kwaliteitsnormen.

Bijdragen aan VBTB

De afgelopen jaren heeft de Algemene Rekenkamer meegedacht over het ontwikkelingstraject van de rijksoverheid «Van Beleidsbegroting tot Beleidsverantwoording» (VBTB). Dit traject moet leiden tot betere verantwoordingen, waarin ministeries per beleidsterrein aangeven wat ze hebben bereikt, wat ze daarvoor hebben gedaan en wat het heeft gekost. Het rechtmatigheidsonderzoek over 2001 ging over de laatste verantwoordingen-oude-stijl van de ministeries.

De Algemene Rekenkamer heeft op verzoek van de Tweede Kamer een onderzoek gedaan naar de beleidsinformatie die ministeries in 2001 naar de Tweede Kamer stuurden. Die beleidsinformatie moest inzicht geven in de doelen van het beleid, de daarvoor te leveren prestaties en de gerealiseerde resultaten. Uit het onderzoek bleek dat de ministeries dat inzicht nog niet konden bieden. Het zal nog een flinke inspanning kosten voordat de informatie op het niveau is dat met het VBTB-traject wordt nagestreefd.

Andere VBTB-publicaties waren:

- VBTB in begrotingen 2002 (24 januari 2002)
- Reactie op vierde voortgangsrapportage VBTB van het Ministerie van Financiën
- Reactie op het Referentiekader mededeling over de bedrijfsvoering, een stuk van het Ministerie van Financiën dat ministeries als basis kunnen gebruiken bij het opstellen van hun mededelingen over de bedrijfsvoering.

Informatie over beleidsintensivering

De Algemene Rekenkamer heeft in 2002 ook aandacht besteed aan zogenoemde «beleidsintensiveringen». Dit zijn verhogingen van uitgaven voor specifieke beleidsterreinen. Het onderzoek van de Algemene Rekenkamer richtte zich op de beleidsintensiveringen die werden afgesproken in het regeerakkoord (1998–2002) en op de extra beleidsintensiveringen uit de Miljoenennota van 2001. In totaal ging het om € 6,4 miljard. Uit het

onderzoek bleek dat er niet voldoende informatie was om uit op te maken of met de extra uitgaven ook echt (extra) resultaten waren geboekt. Om de informatie te verbeteren zou duidelijk gemaakt moeten worden met welk doel een extra uitgave wordt gedaan, en dan zo concreet geformuleerd dat achteraf ook duidelijk kan worden of dat doel is gehaald. Dan kan de verantwoording achteraf ook veel concreter zijn dan nu het geval is.

Nieuwe aanpak integriteit

Integriteit is een belangrijk onderwerp waarmee de Algemene Rekenkamer in haar werk te maken heeft. Het toetsen en verbeteren van het integer functioneren van het Rijk en daarmee verbonden organen is onderdeel van haar missie.

In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer zich bezonnen op de wijze waarop ze het thema integriteit in haar onderzoeksprogramma gaat opnemen. Het thema zal niet alleen worden ingebed in het reguliere onderzoek, maar ook in specifiek op integriteit gerichte onderzoeken.

Conferentie baten-lastenstelsel rijksoverheid

Nederland staat voor de invoering van een nieuw begrotings- en verantwoordingsstelsel bij de rijksoverheid, het zogeheten baten-lastenstelsel. Dit stelsel, Eigentijds Begroten genaamd, vormt het sluitstuk van de VBTB-operatie.

Het huidige stelsel (het verplichtingen-kasstelsel) geeft alleen inzicht in uitgaven (en ontvangsten) binnen één jaar. Een investering die voor een aantal jaren wordt gedaan is alleen zichtbaar in het jaar van investeren, niet in de jaren daarna. Dat voldoet niet goed meer, omdat in het VBTB-systeem nu juist het inzicht in de jaarlijkse kosten van beleid een centrale rol speelt. Met het baten-lastensysteem wordt het wél mogelijk om die jaarlijkse kosten te tonen.

De Algemene Rekenkamer is vanaf het begin nauw betrokken geweest bij de VBTB-operatie, en ook bij het baten-lastenstelsel. Al in een vroeg stadium heeft de Algemene Rekenkamer enkele vraagtekens gezet bij de vormgeving die de regering voor het nieuwe stelsel voor ogen staat. Zo vond zij dat de beperkte variant van het baten-lastenstelsel die is gekozen niet voldoende aansluit bij stelsels en standaarden die in de publieke sector in binnen- en buitenland gebruikelijk zijn. Invoering is voorzien voor het begrotingsjaar 2006, dus de discussie wordt nog voortgezet.

In juni 2002 organiseerde de Algemene Rekenkamer een internationale conferentie over dit onderwerp, het «Seminar on central government accrual budgeting and accounting». Voor het eerst waren deskundigen uit verschillende professies met elkaar in gesprek over dit belangrijke thema: wetenschappers, met name macro- en bedrijfseconomen, veel rijksambtenaren, vertegenwoordigers van de lagere overheden, de Europese Unie, consultants- en accountantskantoren en de vakpers.

Een van de belangrijke uitkomsten van het seminar was dat er in binnen- en buitenland een grote variëteit aan baten-lastenstelsels is ontwikkeld. Dit leidt steeds meer tot een behoefte aan harmonisatie. In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer een baten-lasten-dossier op haar website geplaatst en samen met het tijdschrift «Openbare Uitgaven» een themanummer over het baten-lastenstelsel gemaakt.

2.2 Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek bij het Rijk

De Comptabiliteitswet 1976 vermeldde dat de Algemene Rekenkamer beoordeelt of het geld van de rijksoverheid «rechtmatig en doelmatig» is geïnd en uitgegeven. De term «doelmatig» bleek verwarring op te leveren. Sommigen interpreteren dit begrip uitsluitend als «efficiënt», terwijl de Algemene Rekenkamer ook onderzoek doet naar de vraag of overheidsuitgaven effectief, oftewel «doeltreffend», zijn geweest. Daarom zijn in de nieuwe Comptabiliteitswet die in 2002 in werking is getreden beide begrippen opgenomen.

Het doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek van de Algemene Rekenkamer kent drie stappen:

1. Eerst beoordeelt zij of duidelijk is welke *doelen* er met een beleid moeten worden bereikt en bekijkt zij of de minister voldoende goede *informatie* heeft om de realisatie van het beleid te kunnen volgen. In de onderzoeken uit 2002 is hieraan veel aandacht besteed, bijvoorbeeld in het rapport dat werd uitgebracht over de uitstoot van broeikasgassen.

Onzeker of Nederland «Kyoto» haalt

Volgens het Kyotoprotocol moet Nederland in de periode 2008–2012 zorgen voor gemiddeld 6% minder uitstoot van broeikasgassen ten opzichte van 1990. In 2000 was er al 3% *meer* uitstoot. De kans is dus klein dat Nederland de afspraken uit Kyoto kan nakomen. Eén van de oorzaken ziet de Algemene Rekenkamer in de gebrekkige samenhang in het beleid. Veel doelen voor de bestrijding van broeikasgassen, zoals belastingmaatregelen die investeringen in zuinig energiegebruik en groen beleggen bevorderen, zijn niet meetbaar geformuleerd. Ook is het onduidelijk wanneer deze doelen bereikt moeten worden en zijn er te weinig evaluaties. Voor de verschillende sectoren, zoals industrie, landbouw en verkeer zijn wel veel maatregelen bedacht, maar doordat deze niet op elkaar zijn afgestemd zijn vallen de resultaten tegen. De samenhang en consistentie in het beleid moeten volgens de Algemene Rekenkamer worden versterkt door opeenstapeling van regelingen tegen te gaan en de verschillende doelen van het beleid uit te drukken in dezelfde grootheid.

2. Als de beleidsinformatie is onderzocht, bekijkt de Algemene Rekenkamer of het beleid volgens plan wordt uitgevoerd: worden de geplande *beleidsprestaties* geleverd? Beleidsprestaties zijn de directe resultaten van de instrumenten (regelingen, subsidies, campagnes en dergelijke) die een bewindspersoon inzet. Hier stelt de Algemene Rekenkamer vragen als: is het geplande aantal inburgeringscursussen gehaald, zijn voorgenomen inspecties uitgevoerd, is de doelgroep daadwerkelijk bereikt? Dat laatste werd in 2002 onder meer nagegaan in de rapporten die zijn uitgebracht over zwerfjongeren en jeugdcriminaliteit.

Geen sluitende aanpak zwerfjongeren en jeugdcriminaliteit

Vele duizenden jongeren in Nederland hebben ernstige psychosociale problemen: ze spijbelen geregeld of zijn met school gestopt, ze komen vaak uit gebroken gezinnen, zijn verslaafd en/of plegen strafbare feiten en gaan, veelal als gevolg van een crisissituatie, zwerven. De Algemene Rekenkamer bracht in 2002 twee rapporten uit over jeugdproblematiek: één over zwerfjongeren en één over jeugdcriminaliteit.

De onderzoeken laten zien dat de registratie van jongeren met (potentiële) problemen tekortschiet. Ook het voorkomen van psychosociale problemen bij jongeren vormt een knelpunt. De keten van voorzieningen voor zwerfjongeren gericht op preventie, signalering, hulpverlening/begeleiding, dag- en nachtopvang en nazorg blijkt niet sluitend te

zijn. Veel jongeren vallen tussen wal en schip omdat ze vanaf hun achttiende jaar niet meer terecht kunnen bij de jeugdhulpverlening en zijn aangewezen op de maatschappelijke opvang door gemeenten. Die is hier niet goed voor toegerust. Ook de aanpak van crimineel gedrag van jongeren is niet sluitend. Jongeren met een problematische achtergrond worden mondjesmaat doorverwezen naar de hulpverlening. De politie meldt niet alle criminele jongeren aan bij de Raad voor de Kinderbescherming. Bovendien zijn de doorlooptijden bij de politie, de Raad, de officier van Justitie en de rechter veel langer dan afgesproken.

3. Vervolgens onderzoekt de Algemene Rekenkamer of voor het bereiken van de resultaten de juiste hoeveelheid middelen wordt ingezet (*efficiëntie*), en of de bedoelde maatschappelijke effecten ook echt worden behaald (*effectiviteit*). Dit laatste is het moeilijkst vast te stellen. Als de maatschappelijke situatie veranderd is in de gewenste richting, wil dat nog niet zeggen dat dit komt door het beleid. Om dit te kunnen bepalen is gespecialiseerd onderzoek nodig, dat nog in ontwikkeling is. In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer een onderzoek naar de effectiviteit van het energiebesparingsbeleid in de glastuinbouw gedaan om effecten van beleid te onderzoeken. Dit rapport is in februari 2003 gepubliceerd.

Keuze onderzoek

Bij de keuze van onderwerpen voor het doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek geeft de Algemene Rekenkamer voorrang aan onderzoek naar beleid rond basisvoorzieningen voor de burger: veiligheid, inkomen, zorg, onderwijs, wonen en milieu. Deze zes sectoren zijn bepaald in de strategie 1999–2003.

Minder onderzoeken dan gepland

Er zijn in 2002 acht onderzoeken verschenen naar de doelmatige en doeltreffende besteding van publiek geld. Dat is bijna de helft van het aantal rapporten het jaar daarvoor. Belangrijkste reden is het feit dat er in 2002 twee periodes zijn geweest waarin het kabinet demissionair was. Er wordt dan, zoals eerder vermeld, terughoudend gepubliceerd. De publicatie van enkele rapporten werd uitgesteld naar 2003, na de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Deze zijn inmiddels in februari 2003 gepubliceerd.

International seminar over doelmatigheidsonderzoek

In mei 2002 organiseerde de Algemene Rekenkamer een internationaal seminar over doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek. Voor dat seminar waren onder meer de rekenkamers van de Verenigde Staten, Engeland, Zweden, Canada en Japan uitgenodigd. Doel was ervaringen uit te wisselen over de ontwikkelingen binnen dit type onderzoek en na te gaan welke factoren bijdragen aan de effectiviteit van het onderzoek zelf. Dit aan de hand van vier thema's:

- strategie voor doelmatigheidsonderzoek
- goede voorbeelden uit de praktijk van effectief doelmatigheidsonderzoek
- voorwaarden voor effectiviteit van doelmatigheidsonderzoek
- evaluatie van de effecten van doelmatigheidsonderzoek.

Uit het seminar bleek onder meer dat ook bij collega rekenkamers steeds meer onderzoek wordt uitgevoerd naar de efficiëntie en effectiviteit van beleid.

Op de website van de Algemene Rekenkamer is meer informatie te vinden over het seminar.

Handreiking

Bij één van de onderzoeken die in 2002 is gepubliceerd, *Informatievoorziening grote projecten*, is niet alleen een rapport, maar ook een hand-

reiking geschreven. Op die manier probeert de Algemene Rekenkamer niet alleen aan te geven wat er fout gaat, maar de betrokkenen ook te schetsen hoe het beter kan, in dit geval: hoe ze de informatievoorziening op een ministerie zó kunnen inrichten dat de Tweede Kamer goed over grote projecten geïnformeerd kan worden.

Ontwikkelingen

- Op aanraden en met medewerking van de Algemene Rekenkamer heeft het Ministerie van Financiën de *Regeling Prestatiegegevens en Evaluatieonderzoek Rijksoverheid* opgesteld. Deze regeling is een opstap naar betere beleidsinformatie over de uitvoering van het beleid. Zij bevat voorschriften voor de beleidsevaluaties die ministeries verplicht zijn op gezette tijden te maken. De ministeries moeten hun beleidsevaluaties bij de Algemene Rekenkamer melden, en hebben dat in 2002 dan ook ruimschoots gedaan.
- Met het periodieke rapport de *Staat van de beleidsevaluatie* geeft de Algemene Rekenkamer aan hoe het staat met de evaluatiefunctie bij het Rijk. Het eerste rapport is in november 2002 verschenen.

2.3 Onderzoek bij instellingen

Het rijk heeft veel belangrijke taken die in de wet geregeld zijn, uitbesteed aan zelfstandige instellingen. Denk aan taken op het gebied van de medische zorg, het geven van onderwijs en de uitvoering van de sociale zekerheid. De circa 3200 instellingen die deze «publieke taken» uitvoeren geven jaarlijks ruim € 110 miljard uit. Dit is gemeenschapsgeld: afkomstig van door de burger betaalde belastingen, premies en tarieven. De Algemene Rekenkamer vindt daarom dat de ministers toezicht moeten houden op deze instellingen (zij noemt ze Rechtspersonen met een wettelijke taak, RWT's). Het gaat dan om toezicht op de manier waarop deze RWT's het gemeenschapsgeld uitgeven én om de manier waarop zij hun taak uitvoeren. De Algemene Rekenkamer vindt ook dat de instellingen de plicht hebben om zich hierover goed te verantwoorden.

Sinds 2000 beschrijft de Algemene Rekenkamer elk jaar de stand van zaken bij alle RWT's en ministeries in haar rapportenreeks «*Verantwoording en toezicht bij rechtspersonen met een wettelijke taak*». In november 2002 is het derde rapport in deze reeks verschenen.

Uit deel 3 van *Verantwoording en toezicht bij rechtspersonen met een wettelijke taak* blijkt dat de ideale situatie waarin zowel ministers als instellingen hun rol optimaal vervullen nog niet is bereikt. Wel constateert de Algemene Rekenkamer een ontwikkeling in de goede richting: zowel het toezicht op de instellingen als de verantwoording door de instellingen verbetert langzaam.

Onderscheid verantwoording kleine en grote instellingen

Sommige ministeries en RWT's vinden dat er voor kleine instellingen minder regels voor verantwoording zouden moeten gelden dan voor grote instellingen. Kleine instellingen zouden bijvoorbeeld niet ieder jaar een accountantsverklaring bij hun verantwoording hoeven in te dienen. Volgens de Algemene Rekenkamer zou dit alleen mogelijk moeten zijn in uitzonderlijke gevallen en onder strikte voorwaarden. Dat zou van geval tot geval bekeken moeten worden. Zij vindt ook dat ministers in zulke gevallen moeten overwegen of het efficiënter is om de taken die zo'n kleine instelling uitvoert weer bij het ministerie onder te brengen.

Informatie over uitvoering publieke taak

In de eerste twee delen van de reeks «Verantwoording en toezicht bij rechtspersonen met een wettelijke taak» heeft de Algemene Rekenkamer vooral gekeken naar de financiële kant: geven de instellingen het gemeenschapsgeld rechtmatig uit en blijkt dat ook uit hun verantwoordingen? In deel 3 van de reeks kijkt de Algemene Rekenkamer voor het eerst ook naar de informatie die RWT's verschaffen over hun bedrijfsvoering en prestaties, oftewel: hoe hebben ze hun wettelijke taak uitgevoerd? Vrij veel RWT's (ongeveer viervijfde) bleken hierover informatie op te nemen in hun verantwoordingsstukken. Maar deze informatie bleek zo weinig systematisch dat er weinig uit op te maken viel over de geleverde prestaties, de bereikte effecten en de bijbehorende kosten.

Raden van Toezicht bij RWT's

Veel RWT's hebben Raden van Toezicht, Raden van Commissarissen of gebruikersraden. Een actueel discussiepunt: is het voldoende als RWT's onder toezicht staan van hun eigen raden, is er dan minder toezicht van de ministeries nodig? De Algemene Rekenkamer zegt vooralsnog: nee, daarvoor is de verscheidenheid in vorm en inhoud van die raden te groot. Op die manier weet je nooit wat dat toezicht precies inhoudt en is de kans te groot dat de rechtmatigheid en de uitvoering van de wettelijke taak uit beeld raken.

Algemene Rekenkamer gaat in discussie

Uit de reacties op de rapporten van de Algemene Rekenkamer blijkt dat het kabinet het eens is met de Algemene Rekenkamer over de normen en uitgangspunten voor verantwoording en toezicht. Op zich kunnen ook de meeste RWT's zich vinden in het uitgangspunt dat bij besteding van gemeenschapsgeld verantwoording over rechtmatigheid hoort en bij het uitvoeren van een wettelijke taak verantwoording over de taakuitvoering. De discussie spitst zich dan meer toe op de manier waarop en vooral op de kosten van verantwoording.

Maar wanneer het gaat over verantwoording over hun bedrijfsvoering splitst het veld zich: sommige RWT's vinden dat een zelfstandige instelling dat niet hoeft te doen, andere vinden dat dat juist hoort bij het feit dat zij een zelfstandige instelling zijn.

Deze meningen kwamen naar voren op een symposium van de Algemene Rekenkamer over «Publieke Rekenschap» (november 2002), met rond de 200 deelnemers: vertegenwoordigers van instellingen en departementen, Tweede-Kamerleden, wetenschappers en medewerkers van de Algemene Rekenkamer.

Uiteenlopende meningen op symposium Publieke Rekenschap

«Investeer in de professionaliteit van de interne toezichthouder. Externe verantwoording werkt alleen als de professional er zelf ook iets aan hééft.» (Pauline Meurs, voorzitter van de Commissie die een ongevraagd advies opstelde over Health Care Governance)

«Het gaat bij toezicht vooral om risicomanagement. Waar de risico's het grootst zijn en de schakels het zwakst, zijn de zwaarste instrumenten nodig. RWT's kunnen zelf die risico-beoordeling van de minister beïnvloeden door te laten zien dat men aandacht heeft voor kwaliteit en dat er gewerkt wordt aan het oplossen van knelpunten. De conclusie van de minister moet dan zijn dat hij kan volstaan met een lichtere invulling van het toezicht-instrumentarium.» (Dick Sluimers, toenmalig directeur-generaal voor de rijksbegroting van Financiën).

«De relatie tussen toezicht en beleid moet in sommige opzichten hechter zijn dan nu gebruikelijk is. Toezicht werkt het beste met het adagium «speak softly but carry a big stick». Durf in te grijpen, ook in het polderachtige zorgwereldje.» (Roel Bekker, secretaris-generaal van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport).

Samenwerking overheid – private partijen

Bij publiek-private projecten werken overheid en private partijen samen om publieke voorzieningen te realiseren (denk aan wegen en spoorlijnen, stedelijke ontwikkeling). In haar rapport «Nieuwe financiële instrumenten in publiek-private samenwerking» (3 juli 2002) onderzocht de Algemene Rekenkamer onder andere het contract voor de aanleg van de bovenbouw (Infraprovider) van de HSL-Zuid. De Algemene Rekenkamer vond de onderbouwing van de beslissing tot publiek-private samenwerking niet overtuigend. Die was voornamelijk gebaseerd op de verwachte efficiëntiewinst, een financieel-economisch criterium. Zij vindt echter dat bij de besluitvorming over dit soort megaprojecten ook maatschappelijke en kwalitatieve criteria mee zouden moeten spelen. Ook over besluitvorming over grote projecten bracht de Algemene Rekenkamer in 2002 een rapport uit: Informatievoorziening grote projecten (29 oktober). De Tweede Kamer heeft over beide rapporten aanvullende informatie gevraagd aan de Algemene Rekenkamer. De antwoorden op deze vragen zijn op 26 november 2002 naar de Kamer gestuurd.

Verzoekonderzoeken naar onregelmatigheden bij (hoger) onderwijsinstellingen

De Algemene Rekenkamer is in 2002 gestart met twee verzoekonderzoeken die te maken hebben met vermoedens van onregelmatigheden bij (hoger) onderwijsinstellingen. Het ene onderzoek deed zij op verzoek van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW), het andere op verzoek van de Tweede Kamer.

Voor de minister van OCenW heeft de Algemene Rekenkamer de resultaten beoordeeld van het onderzoek dat de minister in 2001 liet uitvoeren bij alle universiteiten en landbouwonderwijsinstellingen en bij een aantal HBO-instellingen en instellingen voor beroepsonderwijs en volwassenen-educatie. In dat onderzoek was gekeken naar de wijze waarop deze onderwijsinstellingen omgaan met de bekostigingsregels en -voorwaarden zoals die in de wet zijn vastgelegd.

De Tweede Kamer heeft de Algemene Rekenkamer in maart 2002 gevraagd een eigen onderzoek te doen naar de mogelijke onregelmatigheden bij de bekostiging van scholen, waarin vooral de nadruk gelegd zou moeten worden op de rol van de betrokken ministeries.

De resultaten van beide onderzoeken zijn inmiddels in februari 2003 gepubliceerd.

2.4 Workshops over lokale rekenkamers

Volgens de wet Dualisering gemeentebestuur (2001) moeten gemeenten een rekenkamer of een rekenkamerfunctie hebben. Iets vergelijkbaars wordt voorgesteld voor de provincies in het wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur.

De Algemene Rekenkamer ziet het als haar taak om met haar kennis en ervaring gemeenten en provincies te ondersteunen. In dit kader organiseert de Algemene Rekenkamer workshops bij gemeenten op locatie, onder de titel «Bouw je eigen rekenkamer».

Collega-leden en medewerkers van de Rekenkamer houden daarnaast

geregeld lezingen op congressen en bijeenkomsten over de rol van en de eisen aan lokale rekenkamers. Omdat de Algemene Rekenkamer veel contacten heeft met buitenlandse rekenkamers kan ze ook de situatie in het buitenland beschrijven.

3 NEDERLANDSE ANTILLEN, ARUBA EN NEDERLAND

De Algemene Rekenkamer werkt nauw samen met de autonome rekenkamers van Aruba en van de Nederlandse Antillen, de andere delen van het Koninkrijk der Nederlanden. De koninkrijksbanden leiden tot een bijzondere relatie tussen de drie rekenkamers. Sedert 2000 bestaat er daarom een samenwerkingsprotocol. Dit protocol heeft ook in het jaar 2002 geleid tot diverse gemeenschappelijke activiteiten.

3.1 Samenwerking tussen de drie rekenkamers

De gezamenlijk vastgestelde algemene doelen van de samenwerking tussen de drie rekenkamers van het Koninkrijk der Nederlanden zijn in 2002 niet gewijzigd. Deze zijn:

- een bijdrage leveren aan de deugdelijkheid van het bestuur in alle drie de landen;
- de onderlinge samenhang in de positie van de drie rekenkamers binnen het Koninkrijk bevorderen;
- onderling standpunten afstemmen over zaken die alle drie de rekenkamers aangaan.

De samenwerking richt zich op gezamenlijke onderzoeksactiviteiten en het uitwisselen van informatie en ervaring. De onafhankelijkheid van elke rekenkamer blijft daarbij het uitgangspunt. Gecoördineerd onderzoek in één van de drie landen blijft de verantwoordelijkheid van de rekenkamer in dat land. Datzelfde geldt voor de verantwoordelijkheid voor de publicatie van het rapport.

De Colleges van de drie rekenkamers hebben afgesproken om periodiek bij elkaar te komen om de stand van zaken te bespreken en de samenwerking verder vorm te geven. In oktober 2002 was er een ontmoeting, ditmaal in Den Haag.

3.2 In 2001 gestarte samenwerkingsprojecten

In 2002 liep een aantal samenwerkingsprojecten door die al eerder waren begonnen.

Vergunningverlening

De rekenkamer van Aruba en de Algemene Rekenkamer hebben samengewerkt bij de uitvoering van een onderzoek naar vergunningverlening. Dit onderzoek gaat over de afweging die een overheid moet maken tussen het belang van een persoon of organisatie en het maatschappelijk belang, wanneer zij een beslissing neemt over vergunningaanvragen. Als die afweging niet rechtmatig en integer gebeurt, heeft dat rechtsongelijkheid en rechtsonzekerheid tot gevolg.

Dit onderzoek zal worden afgerond in de eerste helft van 2003. De Arubaanse rekenkamer overweegt om de resultaten in een aantal deelrapporten te publiceren. In dat geval wil zij als eerste deelrapporten uitbrengen over de paspoortenafgifte en over toestemming voor medische behandelingen in het buitenland.

Het is de bedoeling dat zowel de rekenkamer van de Nederlandse Antillen als de Algemene Rekenkamer een onderzoek naar paspoortenafgifte doet volgens dezelfde onderzoeksmethode als de Arubaanse rekenkamer heeft gebruikt. Dit zou dan een koninkrijksbreed beeld van de paspoortverstrekking kunnen opleveren.

Wegwerken achterstanden bij controle jaarrekeningen

Met de rekenkamer van de Nederlandse Antillen heeft de Algemene Rekenkamer samengewerkt in een groot project om de achterstanden in de controle van de jaarrekeningen op de Antillen in te lopen. Op dit terrein zijn goede vorderingen gemaakt, maar er zijn nog achterstanden op de kleinere eilanden.

Het wegwerken van de achterstanden leidt tot het aanbieden van een groot aantal jaarrekeningen en dus grote werkdruk bij de rekenkamer van de Nederlandse Antillen.

Het wegwerken van de achterstanden zou een aangrijpingspunt kunnen zijn voor een operatie «Comptabel Bestel», analoog aan de operatie die tussen 1985 en 1995 in Nederland is uitgevoerd. Daarmee zou het financieel beheer van de overheid van de Antillen zodanig kunnen verbeteren dat zich niet opnieuw achterstanden hoeven voor te doen.

Vergelijking wettelijke bevoegdheden

In 2001 is afgesproken dat de Algemene Rekenkamer een vergelijking zou maken tussen de wettelijke bevoegdheden van de drie rekenkamers. Deze studie is nu voltooid. Het blijkt dat er geen grote verschillen zijn in de hoofdtaak van de drie rekenkamers; bijkomende taken kunnen echter wel verschillen.

Controle op ontwikkelingsfondsen

De voorgenomen samenwerking tussen de drie rekenkamers bij de controle op ontwikkelingsfondsen is tijdelijk opgeschort, omdat de definitieve regelgeving op dit punt nog niet beschikbaar is.

Informatie-uitwisseling

Behalve informatiepagina's op de website van de Algemene Rekenkamer www.rekenkamer.nl is er in 2002 ook een via e-mail te benaderen klankbordfunctie ingericht, waardoor de drie rekenkamers op ambtelijk niveau informatie kunnen uitwisselen.

3.3 Voorgenomen projecten

Gezamenlijk onderzoek

Uit een groslijst van onderzoeksonderwerpen die gezamenlijk door de drie rekenkamers kunnen worden aangepakt, is gekozen voor het onderwerp Kustwacht.

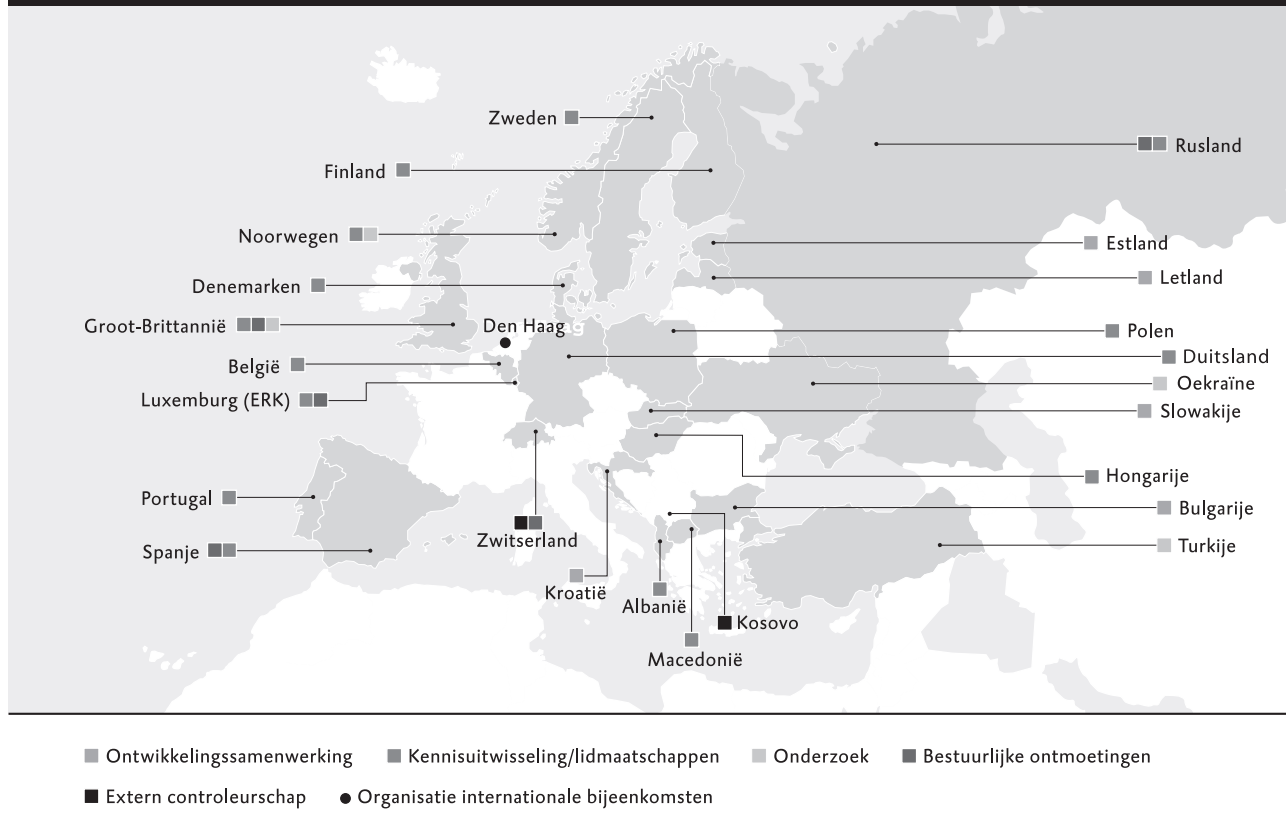
Opleidingen

De Algemene Rekenkamer stelt haar interne cursusaanbod onder andere op het gebied van rechtmatigheidsonderzoek, interviewtechnieken en rapporteren ter beschikking, zodat de collega's uit de Nederlandse Antillen en Aruba deze ook kunnen gebruiken.

4 EUROPA

In 2002 is veel aandacht uitgegaan naar de opstelling van de eerste editie van het EU-tendrapport, waarin de Algemene Rekenkamer voortaan jaarlijks de stand van zaken rondom het financieel management van EU-gelden in kaart brengt. Daarnaast is de Algemene Rekenkamer ook in 2002 actief geweest in de samenwerking met Europese zusterinstituten en de ondersteuning van rekenkamers in kandidaat-lidstaten.

Activiteiten in Europa

4.1 Controle van EU-subsidies in Nederland

Nederland betaalt jaarlijks ongeveer € 5 miljard aan de Europese Unie (EU), en krijgt ongeveer € 2,5 miljard terug in de vorm van onder andere landbouwsubsidies (bestemd voor de ondersteuning van boerenbedrijven), subsidies uit de structuurfondsen (bestemd voor sociale projecten in provincies en gemeenten) en subsidies voor technologiebeleid (bestemd voor de ontwikkeling van nieuwe technologieën). Dat geld gaat niet alleen naar ministeries, provincies en gemeenten, maar wordt in veel gevallen ook rechtstreeks uitgekeerd aan Nederlandse bedrijven en particulieren. In de andere EU-lidstaten gaat dat net zo.

De Algemene Rekenkamer vindt het belangrijk dat het Europese geld goed wordt besteed. Ze is een voorstander van een heldere controlestructuur binnen Europa.

Twee wetswijzigingen

Op 1 mei 2002 zijn twee wetten in werking getreden die de controle regelen van EU-geld dat in Nederland wordt uitgegeven. Op grond van de wet Toezicht Europese Subsidies hebben ministers de taak en bevoegdheid gekregen om toezicht te houden op het geld dat Nederland vanuit Europa krijgt. Dit betekent dat de Algemene Rekenkamer de ministers kan aanspreken op hun verantwoordelijkheid voor een goede besteding van Europees geld door gemeenten, provincies en andere decentrale bestuursorganen.

Door een wijziging van de Comptabiliteitswet 2001 zijn de controlebevoegdheden van de Algemene Rekenkamer uitgebreid naar provincies en gemeenten en bij Nederlandse bedrijven, instellingen en particulieren die een subsidie ontvangen uit de kas van de Europese Unie.

De nieuwe controlebevoegdheden brengen met zich mee dat de Algemene Rekenkamer onderzoek gaat doen op plaatsen waar zij niet eerder is geweest. Voor deze nieuwe contacten is de Algemene Rekenkamer een nieuwe controle instantie. Daarom is in 2002 de interne handleiding *Controle bij eindbegunstigden van EU-subsidies* afgerond. Hierin worden mogelijke vragen beantwoord waarvoor onderzoeksteams zich geplaatst kunnen zien wanneer zij zich daadwerkelijk bij de nieuwe gecontroleerden aandienen. Het gaat onder meer om richtlijnen voor de bejegening van gecontroleerden.

EU-trendrapport 2003

De Algemene Rekenkamer is in 2002 begonnen met een ambitieus project: ieder jaar de stand van zaken rondom het financieel management van EU-gelden in alle EU-landen en in «Brussel» in kaart brengen, zodat over een aantal jaren trends te herkennen zijn.

Het eerste rapport in deze nieuwe reeks, getiteld *EU-trendrapport 2003*, is in februari 2003 verschenen.

De aanstaande toetreding van nieuwe lidstaten tot de EU is volgens de Algemene Rekenkamer een goed moment om de transparantie in het financieel management te vergroten en de systemen van beheer, toezicht en controle verder te verbeteren. Met het EU-trendrapport wil zij daaraan een bijdrage leveren. De regering kan de inzichten uit het EU-trendrapport gebruiken bij haar inbreng in de verschillende EU-raden en de nu lopende Europese Conventie. De Algemene Rekenkamer zal het rapport ook onder de aandacht brengen bij de nationale rekenkamers in de EU en de Europese Rekenkamer. Het rapport kan tevens bijdragen aan verbeteringen van het financieel management van EU-geldstromen in eigen land.

Europees Sociaal Fonds

In april 1999 voerde de Europese Commissie enkele controles uit bij Nederlandse projecten die in de periode 1994–1997 met gelden uit het Europees Sociaal Fonds (ESF) waren gesubsidieerd. Dit leidde tot een terugvordering van een deel van de € 1,3 miljard aan ESF-gelden die Nederland voor de periode 1994–1999 had ontvangen. De onregelmatigheden die de Europese Commissie aantrof gaven aanleiding tot een aanhoudende stroom van publiciteit over onvolkomenheden, misstanden en problemen.

Op verzoek van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) deed de Algemene Rekenkamer vanaf 1999 enkele malen onderzoek naar de ESF-gelden.

Ook in 2002 heeft de Algemene Rekenkamer aandacht besteed aan de gelden van het ESF. In het kader van haar rechtmatigheidsonderzoek is het rapport *Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en ESF-gelden* gepubliceerd. In dit rapport besteedt de Algemene Rekenkamer aandacht aan het financieel beheer en de financiële verantwoording van het Agentschap SZW, een onderdeel van het Ministerie van SZW dat vanaf 1 april 2001 belast is met de uitvoering van de ESF-subsidieregelingen in Nederland. Alle uitstaande schulden en vorderingen vallen vanaf die datum onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van SZW.

Het rapport geeft verder een samenvattend beeld van de manier waarop de ESF-gelden in Nederland zijn beheerd, ingezet en gecontroleerd. Het gaat ook in op de wijze waarop achtereenvolgende ministers van SZW hun verantwoordelijkheid ten overstaan van de Europese Commissie hebben ingevuld.

Overige publicaties

De Algemene Rekenkamer publiceerde naast de ESF-rapporten het rapport «Euregio's: grensoverschrijdend financieel beheer» (maart 2002), een onderzoek naar het financieel beheer in zogenoemde «Euregio's». Dit zijn grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden aan de binnengrenzen van de EU.

De publicatie van het onderzoek *Resultaten van plattelandprojecten met Europese subsidie* werd in verband met de verkiezingen verschoven naar februari 2003.

Verder bracht de Algemene Rekenkamer een cd-rom uit met informatie over de Algemene Rekenkamer en alle rekenkamers in Europa, de landen in Europa en over Europese instellingen.

4.2 Samenwerking met nationale rekenkamers in de EU

De Algemene Rekenkamer werkt samen met haar zusterinstellingen binnen de EU aan het verbeteren van het financieel management binnen de Unie.

Contactcomité EU-rekenkamers

Een belangrijk platform als het gaat om samenwerking is het zogeheten Contactcomité waarin de presidenten van de rekenkamers in de EU-landen en de president van de Europese Rekenkamer zitting hebben. In 2002 heeft het Contactcomité zich in haar jaarlijkse vergadering onder meer gebogen over de manier waarop controle op Europees geld Europabreed kan worden aangepakt, en de rol van rekenkamers daarbij. Tevens is er gesproken over samenwerking tussen nationale rekenkamers en de Europese Rekenkamer en over technische steun aan rekenkamers in de kandidaatlanden van de EU.

De Algemene Rekenkamer heeft zich binnen het Contactcomité ingezet voor de taskforce Samenwerking, de werkgroep Structuurfondsen en de werkgroep Fouten, Onregelmatigheden en Fraude.

In 2002 heeft het College van de Algemene Rekenkamer bezoeken gebracht aan zijn collega's in de Benelux, in het kader van het jaarlijks overleg tussen de drie rekenkamers. Rekenkamers van Spanje en Verenigd Koninkrijk zijn in Nederland op bezoek geweest.

Daarnaast zijn er ook projecten waarin samen met collega-rekenkamers onderzoek wordt verricht. In 2002 is een rapport gepubliceerd dat de Algemene Rekenkamer samen met de rekenkamers van Finland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk heeft opgesteld. Het rapport, getiteld *Combined report on the notification of state aid (mei 2002)*, gaat over de aanmelding van staatssteun bij de Europese Commissie. Het Nederlandse aandeel van dit onderzoek was al in 2001 aan tien ministers aangeboden onder de titel *Aanmelding steunmaatregelen bij de Europese Unie*.

Een ander samenwerkingsproject waaraan in 2002 is gewerkt is een onderzoek naar het toezicht van de douane op accijnzen. De Algemene Rekenkamer voert dit onderzoek samen uit met het Belgische Rekenhof.

Ondersteuning rekenkamers van toetredende lidstaten

De landen die in de komende jaren tot de EU zullen toetreden, moeten veel werk verzetten om straks aan de toetredingseisen te kunnen voldoen. Zij moeten onder andere beschikken over een goed functionerend nationaal controle-instituut. De Algemene Rekenkamer geeft haar zusterinstellingen in deze landen trainingen op het gebied van onderzoeksme-

thoden en -technieken en financieel management, en begeleidt onderzoekers ter plekke bij het uitvoeren van onderzoek.

In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer de rekenkamers van Bulgarije en Estland ondersteund. Het project in Estland ging op verzoek van de Esten een tweede fase in. Met de rekenkamer van Letland bereidt de Algemene Rekenkamer een samenwerkingsproject voor, dat in 2003 van start zal gaan.

Verder heeft de Algemene Rekenkamer in het kader van het SIGMA-initiatief (Support for Improvement in Governance and Management in Midden- en Oost-Europese landen) presentaties verzorgd voor rekenkamers uit de toetredende landen. Bij de rekenkamer van Kroatië heeft de Algemene Rekenkamer samen met anderen een «peer review» gedaan (in een peer review beoordeelt een rekenkamer de organisatie en productie van een collegarekenkamer naar de maatstaven die in «het vak» gangbaar zijn).

4.3 Samenwerking Europese Rekenkamer

De Europese Rekenkamer controleert de uitvoering van de EU-begroting, waarvoor de Europese Commissie eindverantwoordelijk is. Daarvoor doet zij onder andere steekproefsgewijs onderzoek in alle EU-landen.

De Algemene Rekenkamer werkt op verschillende manieren met de Europese Rekenkamer samen. Zo fungeert zij als tussenpersoon («brievenbus») bij de contacten tussen de Europese Rekenkamer en de ministeries in Nederland en begeleidt zij de onderzoeken die de Europese Rekenkamer in ons land doet. Verder is er een jaarlijks overleg om te praten over de EU-onderzoeken die de Algemene Rekenkamer voor dat jaar heeft geprogrammeerd.

Ieder jaar komt het Nederlandse lid van de Europese Rekenkamer, Maarten Engwirda, het jaarverslag van de Europese Rekenkamer bij de Algemene Rekenkamer presenteren, waarbij ook mensen van de accountantsdiensten en directies Financieel Economische Zaken van de ministeries worden uitgenodigd.

4.4 Eurosai

De nationale rekenkamers in Europa zijn verenigd in Eurosai, de op Europa gerichte regionale tak van Intosai, de wereldorganisatie van rekenkamers. De Algemene Rekenkamer heeft in 2002 in Eurosai-verband deelgenomen aan de Eurosai-conferentie in Moskou. Dit is een vergadering van alle rekenkamers in Europa, die eens in de drie jaar plaatsvindt. Aan de vergadering nemen rekenkamers van 44 Europese landen deel. Centraal thema van de conferentie in Moskou was het rechtmatigheidsonderzoek.

Tijdens de conferentie heeft de Algemene Rekenkamer een overeenkomst getekend met de Russische rekenkamer. De overeenkomst is een «vriendschapsverdrag»: beide rekenkamers kunnen elkaar ondersteunen.

Daarnaast is de Algemene Rekenkamer tijdens de conferentie benoemd tot voorzitter van de Eurosai IT-working group. Doel van deze werkgroep is met een aantal rekenkamers kennis en ervaringen te delen en gezamenlijk activiteiten te ondernemen op het terrein van de informatietechnologie. In hoofdstuk 6 is meer informatie over deze werkgroep te vinden.

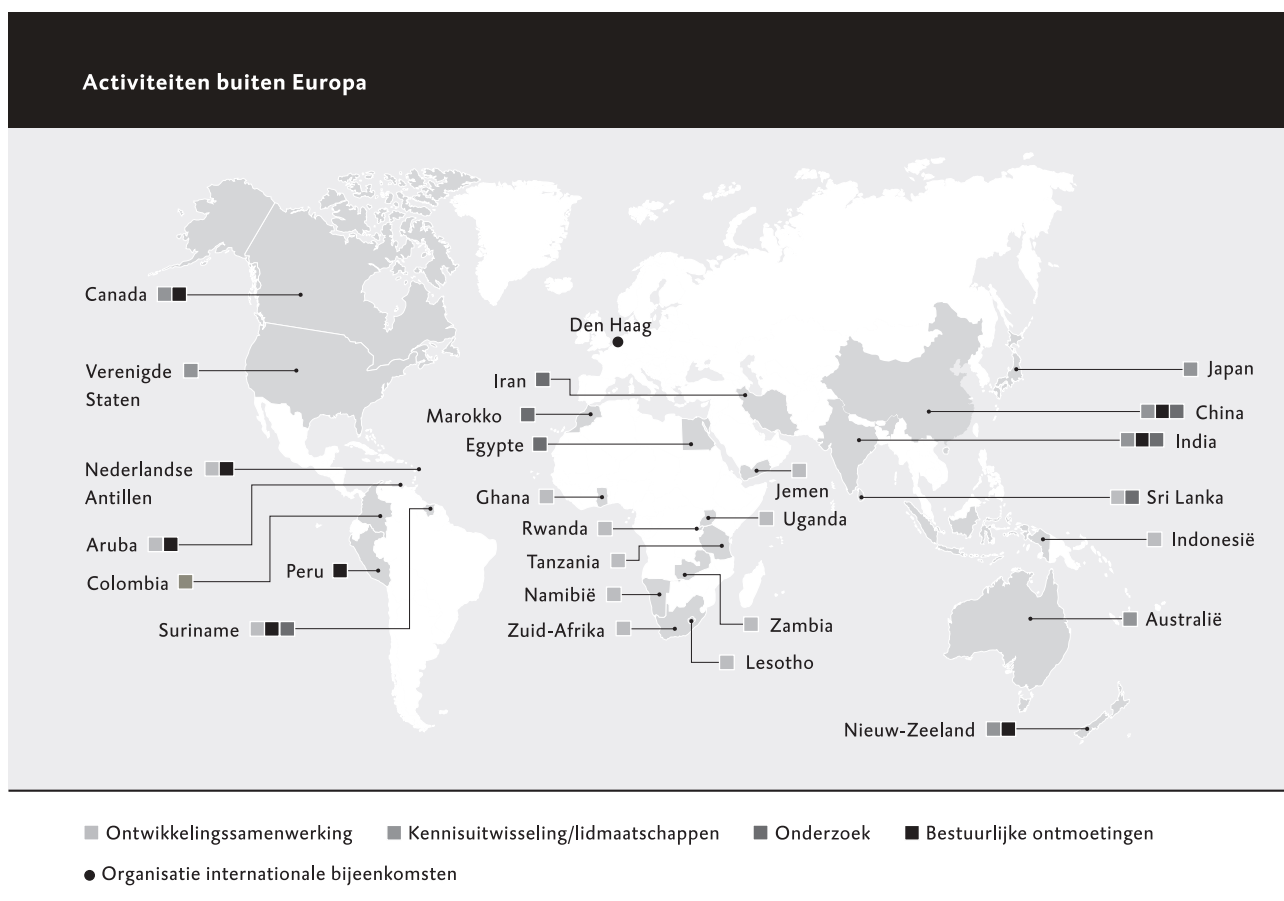
5 INTERNATIONALE ACTIVITEITEN

In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer vastgelegd hoe zij haar buitenlandactiviteiten verder wil professionaliseren, en aan de hand van welke criteria zij prioriteiten wil stellen. Ook heeft zij in 2002 het lidmaatschap van de internationale organisatie van rekenkamers Intosai actief ingevuld. Verder verrichtte de Algemene Rekenkamer net als in voorgaande jaren de externe controle van enkele internationale organisaties.

5.1 De Algemene Rekenkamer in het buitenland

Internationale contacten zijn voor de Algemene Rekenkamer van belang omdat de wereld «internationaliseert»: wet- en regelgeving hebben steeds vaker een grensoverschrijdend karakter. Langzaam maar zeker breidt de Algemene Rekenkamer haar aandacht dan ook uit naar het buitenland. Vooral het laatste decennium heeft het instituut veel werkzaamheden over de grens verricht, vaak op verzoek van zusterinstellingen uit de hele wereld.

Een blik op de wereldkaart laat zien dat de Algemene Rekenkamer inmiddels wereldwijd opereert en op gezette tijden ook in Den Haag gastvrouw is voor internationale bijeenkomsten.

Omdat de Algemene Rekenkamer veelal kiest voor kortlopende ontwikkelingshulpactiviteiten gericht op training, «on-the-job coaching» en kennisoverdracht, blijft het capaciteitsbeslag op de organisatie beperkt tot circa 5%. Daarbij worden wel zoveel mogelijk verschillende mensen ingezet, om de kans op het opdoen van internationale ervaring te spreiden. Deze activiteiten worden grotendeels op verzoek verricht en bekostigd door de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking en van Economische Zaken, dan wel door internationale organisaties zoals de Wereldbank en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Grenzen vervagen

Omdat zusterinstellingen de Algemene Rekenkamer steeds meer om ondersteuning of samenwerking vragen, is zij genoodzaakt om keuzes te maken; zij kan niet meer op alle vragen «ja» zeggen. In een interne nota, getiteld *Grenzen vervagen*, heeft de Algemene Rekenkamer in 2002 haar criteria en prioriteiten voor haar activiteiten in het buitenland vastgelegd.

Uitwisseling en standaardisering van lesmateriaal

De bedoeling is om iedere internationale activiteit zoveel mogelijk volgens vaste procedures in behandeling te nemen. Zo worden voor de verschillende internationale activiteiten standaard «tool kits» ontworpen. Voor cursussen die de Algemene Rekenkamer geeft aan collega's van rekenkamers in het buitenland worden bijvoorbeeld draaiboeken ontwikkeld of ingekocht. En bij de eerste oriënterende gesprekken met zusterinstellingen die ondersteuning van de Algemene Rekenkamer verzoeken worden standaardchecklists gebruikt.

Bij de uitvoering van projecten wordt waar mogelijk kennis en ervaring uitgewisseld met andere organisaties die soortgelijke projecten in het buitenland uitvoeren. Verder neemt de Algemene Rekenkamer actief deel aan internationale werkgroepen waarin rekenkamers kennis en ervaring uitwisselen en overdragen.

Internationale beleidsagenda regering leidend

Algemene Rekenkamer wil ook in ontwikkelingslanden bijdragen aan de verbetering van het openbaar bestuur, door haar kennis en ervaring te delen met de rekenkamers aldaar.

Bij de afweging om al dan niet verzoeken om steun aan zusterinstellingen te overwegen, geeft zij voorrang aan landen die passen binnen het Nederlandse regeringsbeleid voor ontwikkelingssamenwerking.

De Algemene Rekenkamer krijgt meer verzoeken om ondersteuning van collega-rekenkamers dan zij aankan. Daarom zoekt zij in haar projecten steeds vaker samenwerking met derden en zusterinstellingen.

Kennisuitwisseling steunverlenende rekenkamers

In 2002 zijn op initiatief van de rekenkamer van het Verenigd Koninkrijk voor het eerst de rekenkamers bij elkaar geweest die zich bezighouden met steunprojecten bij zusterinstellingen in ontwikkeling. Ook de Algemene Rekenkamer nam hieraan deel. Met vertegenwoordigers van de Wereldbank en het Engelse agentschap voor Ontwikkelingssamenwerking zijn ervaringen uitgewisseld.

Alle deelnemers waren het erover eens dat ondersteuning van een rekenkamer in een ontwikkelings- of transitieland niet alleen een kwestie is van het overdragen van kennis over onderzoeksmethoden en -technieken. Van even groot belang is het tot stand brengen van een wettelijk kader dat de bevoegdheden van een rekenkamer omschrijft en dat de onafhankelijkheid en financiering van het instituut garandeert. Ook moet de ontwikkeling van een rekenkamer zijn afgestemd op de stand van zaken in de overheidsfinanciën van een land. Een goed functionerende rekenkamer heeft vooral effect als er óók een goed functionerend ministerie van Financiën bestaat.

De deelnemende rekenkamers hebben afgesproken een vervolg te geven aan deze bijeenkomst door een informeel netwerk te vormen (SAI Technical Co-operation Providers Network), dat jaarlijks bij elkaar komt en dat via e-mail informatie uitwisselt.

5.2 Ondersteuning zusterinstellingen

In 2002 is de Algemene Rekenkamer in verschillende landen buiten Europa actief geweest ter ondersteuning van zusterinstellingen: Indonesië, Jemen, Rwanda, Sri Lanka en Suriname. Daarnaast heeft zij net als in voorgaande jaren activiteiten verricht in de Engelssprekende Afrikaanse landen in haar satellietprogramma, dat onder de vlag van het Intosai Development Initiative (IDI) wordt uitgevoerd. De Afrikaanse counterparts kunnen voor de financiering een beroep doen op Nederlandse ontwikkelings-samenwerkingsfondsen.

Indonesië

Het Wereldbankproject gericht op de herinrichting van de rekenkamer van Indonesië, waarvoor de Algemene Rekenkamer een deelproject zou uitvoeren, heeft vertraging opgelopen in verband met ontwikkelingen in Indonesië. Zowel de Franse rekenkamer, die de regie heeft over dit project, als de Algemene Rekenkamer, die zich op de Indonesische Comptabiliteitwet zou richten, heeft in 2002 de werkzaamheden opgeschort. Inmiddels is dit project weer hervat.

Jemen

Na tien jaar samenwerking met de rekenkamer van Jemen heeft 2002 in het teken gestaan van de afronding van het ondersteuningsproject van dit zusterinstituut. Op het terrein van de controle op met ontwikkelingsgeld gefinancierde projecten, het doelmatigheidsonderzoek en de controle op inkomsten uit natuurlijke hulpbronnen is goede voortgang geboekt. De Jemenitische rekenkamer zal naar verwachting op eigen kracht een aantal ontwikkelingen kunnen doorzetten, terwijl op andere terreinen de Duitse rekenkamer nog assistentie verleent.

Rwanda

Het in 2001 gestarte project dat de Algemene Rekenkamer samen met de Zweedse rekenkamer uitvoert ter ondersteuning van de rekenkamer van Rwanda, heeft in 2002 geleid tot een vervolgproject. Nadat binnen relatief korte tijd de Rwandese rekenkamer al een behoorlijke ontwikkeling te zien had gegeven, zijn voor de periode 2002–2005 de doelen zowel extern als intern verder aangescherpt. De Algemene Rekenkamer zal de komende

drie jaar samen met de Zweedse collega's de Rwandezen verder coachen om de ambitieuze doelen te helpen realiseren.

Sri Lanka

Op verzoek van de Nederlandse Ambassade in Sri Lanka en de Wereldbank heeft een delegatie van de Algemene Rekenkamer een oriënterend bezoek gebracht aan de rekenkamer van Sri Lanka. Het resultaat was een advies over welke zaken het eerst aangepakt zouden moeten worden (bevoegdheden, onafhankelijkheid, financiering). De Algemene Rekenkamer heeft nog in beraad of zij zelf een rol moet spelen in een eventueel project.

Suriname

Op verzoek van de president van de rekenkamer van Suriname heeft Collegelid Pieter Zevenbergen een oriënterend bezoek gebracht aan de zusterinstelling aldaar. De Algemene Rekenkamer ziet goede mogelijkheden, mede gelet op het ontbreken van een taalbarrière, om haar Surinaamse zusterinstelling verder te helpen. In 2003 is nog geen concrete vervolgstap voorzien.

Engelstalig Afrika

De Algemene Rekenkamer is sedert 1997 actief geweest in Engelstalig Afrika in het kader van het Intosai Development Initiative (IDI), gericht op de ontwikkeling van de trainingscapaciteit van de rekenkamers aldaar. Momenteel wordt het secretariaat van IDI bekleed door de Noorse rekenkamer.

In de afgelopen vijf jaar zijn circa zestig Afrikaanse collega's opgeleid en begeleid, die nu ter plekke cursussen organiseren en verzorgen. De inbreng van de Algemene Rekenkamer is hierbij meer en meer verschoven naar een coachende en adviserende rol. Het programma wordt inmiddels vooral in de regio zelf bestuurd, waarbij de Zuid-Afrikaanse rekenkamer, die het secretariaat en de logistiek rond het programma voert, een belangrijke rol is gaan innemen.

In 2003 zullen de presidenten van de betrokken rekenkamers in een vergadering opnieuw de strategie vaststellen voor de toekomst van dit programma.

5.3 Donorcoördinatie bij ontwikkelingsgelden

De ministers van Ontwikkelingssamenwerking van Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië en Noorwegen hebben zich enkele jaren geleden tot doel gesteld (via het zogenaamde Utstein-initiatief) om ontwikkelingshulp deels te concentreren in programmahulp (geld voor programma's die de ontwikkelingslanden zelf uitvoeren). De ontwikkelingslanden formuleren deze programma's zelf, voeren ze uit en verantwoorden zich hierover. De rekenkamers van de zogenoemde «donorlanden» voeren vanaf 2001 een overleg om afspraken te maken over uniforme procedures en aanpak voor de controle op de ontwikkelingsgelden die als programmahulp zijn verstrekt.

Inmiddels nemen ook Finland, Denemarken en Zweden deel aan het Utstein-overleg; de rekenkamers van België en Canada volgen de ontwikkelingen op de voet.

Op 30 en 31 oktober 2002 vond een vierde overleg in Den Haag plaats. In dit overleg werd besloten om in 2003 tot een concreet voorstel te komen voor de aanpak van de controle op programmahulp. Verder is besloten dat de Noorse rekenkamer, de rekenkamer van Groot-Brittannië en de Algemene Rekenkamer een gezamenlijke opzet ontwikkelen voor

een onderzoek naar programmahulp en donorcoördinatie in een nog te bepalen ontwikkelingsland. Ook dit besluit zal in 2003 verder worden uitgewerkt.

5.4 Externe controle bij internationale organisaties

De meeste internationale, aan de Verenigde Naties gelieerde, organisaties laten de externe controle van hun financiële administratie verrichten door de rekenkamer van één van de lidstaten. Dit is in de statuten vastgelegd. De Algemene Rekenkamer streeft ernaar namens lidstaat Nederland regelmatig een bijdrage te leveren en altijd één zelfstandig extern controleurschap in uitvoering te hebben.

Lopende, afgeronde en nieuwe externe controleurschappen

UNMIK	Sinds 2001 is de Algemene Rekenkamer extern controleur voor de United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK). Ze verricht de controle op het budget van alle departementen en andere autoriteiten in Kosovo die publieke diensten verrichten. Inmiddels is sprake van de vorming van een rekenkamer in Kosovo. De Algemene Rekenkamer wil in 2003 de kennis en ervaring die zij heeft opgedaan aan de betrokkenen overdragen.
WTO	Bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO) heeft de Algemene Rekenkamer sinds 1997 de externe controle verricht. In 2002 is het laatste rapport uitgebracht. De Algemene Rekenkamer heeft tijdens haar controleurschap onder meer aandacht geschonken aan de doelmatigheid op het terrein van het personeelsbeleid, waarmee bij een kennisintensieve organisatie als WTO een groot deel van het budget is gemoed. De rekenkamer van Oostenrijk heeft het externe controleurschap inmiddels overgenomen.
WHO	In 2002 zijn voorbereidingen getroffen om in 2003 een offerte te kunnen uitbrengen voor het extern-controleurschap van de World Health Organisation.

5.5 Deelname aan internationale werkgroepen

De Algemene Rekenkamer is lid van de International Organisation of Supreme Audit Institutions (Intosai), de wereldorganisatie van rekenkamers. Binnen deze organisatie is een groot aantal werkgroepen actief. Onderstaand overzicht geeft aan in welke Intosaiwerk-groepen de Algemene Rekenkamer in 2002 actief is geweest.

Deelname aan Intosai-werkgroepen

<i>Working Group on Environmental Auditing</i> (stimuleren milieu-onderzoek door rekenkamers)	Na negen jaar voorzitterschap is de Algemene Rekenkamer nu lid van de stuurgroep voor deze Intosaiwerkgroep. In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer nog een werkdocument voorbereid met daarin ervaringen en nieuwe ideeën voor water-gerelateerd milieuonderzoek. De tijdens het voorzitterschap opgebouwde kennis is zoveel mogelijk overgedragen aan de nieuwe voorzitter (de rekenkamer van Canada) en enkele andere landen. Op seminars in Peru en Portugal zijn presentaties gehouden.
<i>Internal Control Standards Committee</i> (actualisering Intosai-richtlijnen voor interne controle uit 1992)	De Algemene Rekenkamer heeft de nieuwe voorzitter (rekenkamer België) geadviseerd bij de opzet voor een nieuwe set interne-controle-standaarden. De komende jaren worden deze gemoderniseerd en meer in overeenstemming gebracht met in de publieke sector geldende standaarden.

<p><i>Working Group on Environmental Auditing</i> (stimuleren milieu-onderzoek door rekenkamers)</p>	<p>Na negen jaar voorzitterschap is de Algemene Rekenkamer nu lid van de stuurgroep voor deze Intosaiwerkgroep. In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer nog een werkdocument voorbereid met daarin ervaringen en nieuwe ideeën voor water-gerelateerd milieuonderzoek. De tijdens het voorzitterschap opgebouwde kennis is zoveel mogelijk overgedragen aan de nieuwe voorzitter (de rekenkamer van Canada) en enkele andere landen. Op seminars in Peru en Portugal zijn presentaties gehouden.</p>
<p><i>Standing Committee on IT Audit</i> (ondersteuning nationale rekenkamers bij ontwikkeling IT-kennis en -vaardigheden ten behoeve van onderzoek)</p>	<p>De Algemene Rekenkamer heeft in New Delhi deelgenomen aan de 11e vergadering van deze commissie. Gesproken is over ICT in relatie tot fraude, e-government, het management van ICT-infrastructuren en het toepassen van controle-programmatuur bij onderzoek naar niet-financiële gegevens.</p>
<p><i>IDI Board</i> (bestuur van de ontwikkelingstak van Intosai, het Intosai Development Initiative)</p>	<p>De Algemene Rekenkamer is lid van het bestuur van IDI. In 2002 is het bestuur éénmaal bijeen geweest. Er zijn inmiddels zo'n zestig lokale trainers opgeleid. Het concept blijkt werkbaar en de manier waarop het programma is geïmplementeerd kan een voorbeeld zijn voor de later gestarte programma's.</p>

5.6 Overige internationale contacten

Global Working Group-bijeenkomst

De presidenten van de rekenkamers van de «G14-landen» (de Verenigde Staten, Canada, Australië, Japan, Duitsland, Zweden, India, Mexico, Nieuw-Zeeland, Frankrijk, Italië, Zuid-Afrika, het Verenigd Koninkrijk en Nederland) hielden hun jaarlijkse bijeenkomst in Nieuw-Zeeland. Men heeft onder meer gesproken over de verdere ontwikkeling van een onderling kennisuitwisselingsnetwerk, de rol die rekenkamers kunnen hebben bij terrorismebestrijding en electronic government.

F-16-conferentie

De rekenkamers die zich bezighouden met de financiële controle op aankoop en onderhoud van F-16-vliegtuigen, hebben tijdens hun jaarlijkse vergadering in Brussel de laatste stand van de financiële afwikkeling besproken. Verder is er informatie uitgewisseld over de stand van zaken in de diverse landen inzake de beoogd opvolger van de F-16. Gezien het aflopend financieel belang van de uitgaven die nog met de F-16 gemoeid zijn is besloten een (mogelijk) laatste gezamenlijk vergelijkend onderzoek te overwegen naar de organisatie en de onderhoudskosten van de F-16.

Blik over de grens

Onder het motto «blik over de grens» zijn op ambtelijk niveau werkbezoeken gebracht aan de rekenkamers van Canada, de Verenigde Staten, Zweden, Nieuw-Zeeland en Australië. De bezoeken gingen over nieuwe ontwikkelingen op respectievelijk doel- en rechtmatigheidsonderzoek zoals de introductie van een baten-lastenstelsel. Op uitnodiging hebben ambtenaren verder deelgenomen aan seminars over ontwikkelingen in het doelmatigheidsonderzoek in Japan en Hongarije.

6 DE VIRTUELE WERELD

Door de groeiende invloed van de informatie- en communicatietechnologie (ICT) is de dienstverlening van de overheid aan het veranderen. Het is geen louter ondersteunende technologie meer; ICT valt samen met het primaire proces en vormt het hart van de overheid. De onderzoeksactiviteiten van de Algemene Rekenkamer richten zich op de overheid in zowel haar rol van ICT-regelgever als in haar rol van ICT-gebruiker. In 2002 is onder meer gewerkt aan verschillende onderzoeken naar de elektronische dienstverlening van de overheid.

6.1 Onderzoek naar ICT

De onderzoeksactiviteiten van de Algemene Rekenkamer op het gebied van ICT richten zich op de digitale overheid, zowel in haar rol van ICT-regelgever als in haar rol van ICT-gebruiker. Het gaat dan om vragen als: «hoe en vanuit welke visie vult de rijksoverheid haar regulerende rol in?», «waaruit bestaat de elektronische dienstverlening van het Rijk en instellingen met een wettelijke taak?» en «is de privacy van de burger voldoende gewaarborgd?»

Integriteit van gegevens

In haar reguliere onderzoek geeft de Algemene Rekenkamer een beoordeling van de wijze waarop departementen en instellingen bij de uitvoering van beleid gebruikmaken van ICT.

Niet in alle onderzoeken van de Algemene Rekenkamer is het ICT-aspect van even groot belang. Wel wordt bij de start van elk onderzoek, aan de hand van een in 2002 ontwikkelde interne handreiking, structureel nagegaan of en zo ja hoe ICT deel moet uitmaken van het onderzoek.

In het onderzoek naar de bedrijfsvoering van departementen, dat deel uitmaakt van het rechtmatigheidsonderzoek, vormt automatisering al een vast aandachtspunt. Gekeken wordt dan naar de wijze waarop de overheid de veelheid aan gegevens die zij binnenkrijgt beheert, voor eigen gebruik registreert en verwerkt. Het gaat om belangrijke gegevens, variërend van belastinggegevens van burgers en bedrijven tot informatie over beleidsprestaties en beleidsresultaten. Al deze gegevens moeten dusdanig beschermd worden dat ze voldoende betrouwbaar blijven, dat ze niet door een calamiteit zoals brand of een computervirus verloren kunnen gaan en dat onbevoegden er niet bij kunnen.

Beveiliging van gegevens

Veel processen binnen de overheid zijn afhankelijk van geautomatiseerde systemen. Door de kwetsbaarheid van de systemen te beheersen worden risico's gereduceerd. Als gevolg van tekortkomingen kunnen bestaande systemen storingsgevoelig worden. Gebreken in de beheersing van ICT-systemen kunnen tot gevolg hebben dat automatiseringsprojecten uitlopen en meer kosten dan begroot.

Het Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksdienst (VIR) schrijft voor dat organisaties een risicoanalyse maken en daarop afgestemd een stelsel van beveiligingsmaatregelen. In deze analyse moet met name worden aangegeven hoe kwetsbaar en afhankelijk de systemen van elkaar zijn en hoe de daarmee verbonden risico's kunnen worden beheerst.

Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksdienst (VIR)

In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer in haar jaarlijkse rechtmatigheidsonderzoek de stand van zaken rond de informatiesystemen bij alle departementen weer onder de loep genomen. Over het algemeen vond zij dat de situatie ten opzichte van vorig jaar verbeterd was. Tekortkomingen in de automatiseringsorganisaties, de begrotingsadministraties, de personeels- en voorraadadministraties zijn in 2002 over de hele linie afgenomen. Toch hebben nog niet alle ministeries het Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksdienst (VIR) volledig geïmplementeerd. Oorspronkelijk was het de bedoeling dat de ministeries per 1 januari 1997 aan het VIR zouden voldoen. Tijdens de implementatie bleek dat deze norm niet haalbaar was. Daarom heeft de minister van Financiën indertijd de norm verschoven naar 1 januari 2003.

Elektronische dienstverlening

De Algemene Rekenkamer heeft in 2002 verschillende onderzoeken naar de elektronische dienstverlening van de overheid gestart. De resultaten ervan zullen in 2003 en 2004 verschijnen.

Het gaat in de eerste plaats om een inventariserend onderzoek, dat in kaart brengt waaruit de elektronische dienstverlening van de overheid bestaat. Als vervolg hierop zal de Algemene Rekenkamer de kwaliteit van de elektronische dienstverlening beoordelen.

Nog in voorbereiding is een inventariserend onderzoek naar de wijze waarop de overheid haar regulerende rol op het ICT-terrein vervult.

Twee verzoeken van de Tweede Kamer

Eind 2002 heeft de Algemene Rekenkamer een verzoek van de Tweede Kamer ontvangen om onderzoek te doen naar het communicatiesysteem C2000, dat ontwikkeld wordt voor de hulpdiensten zoals ambulance, brandweer en politie en naar de invoering van het Geïntegreerd Meldkamersysteem (GMS), een gezamenlijk meldsysteem van politie, brandweer en ambulances, dat moet gaan aansluiten op C2000.

Het tweede verzoek betrof een onderzoek naar ICT bij de politie. De Algemene Rekenkamer heeft toegezegd deze onderzoeken in 2003 te doen.

6.2 Eurosai IT Working Group

De ICT heeft de afgelopen jaren een hoge vlucht genomen. Sleutelbegrippen zijn grensoverschrijdende informatie, internationale informatie-uitwisseling, de mogelijkheid om internationale vergelijkingen te maken (benchmarking). Deze mogelijkheden worden versterkt door de mogelijkheden die e-mail en internet bieden. Personen en processen zijn niet meer aan een plaats gebonden en informatie is onderling gekoppeld. Internationale samenwerking tussen overheden en ook tussen rekenkamers is daarom gewenst.

Op initiatief van de Algemene Rekenkamer is in mei 2002 de Eurosai IT Working Group opgericht. Dit gebeurde in Moskou, tijdens de driejaarlijkse bijeenkomst van alle Europese rekenkamers verenigd in Eurosai (European Organisation of Supreme Audit Institutions). Doel van de werkgroep is om kennis en ervaringen te delen en gezamenlijk activiteiten te ondernemen op het terrein van de informatietechnologie. De Eurosai IT Working Group werkt samen met het Standing Committee on IT Audit van de wereldwijde organisatie van rekenkamers Intosai (International Organisation of Supreme Audit Institutions).

Van 29 september tot 1 oktober 2002 was in Den Haag de eerste bijeenkomst van de Eurosai IT Working Group. De werkgroep zal zich met name richten op:

- internationale verdragen die een relatie hebben met ICT, bijvoorbeeld op het gebied van de privacybescherming;
- e-government, waaronder elektronische dienstverlening en elektronische inkoop;
- investeringen in hardware, software en «humanware» voor een beter functionerende overheid.

De rekenkamers van 24 Europese landen zijn lid van de werkgroep. De president van de Algemene Rekenkamer, Saskia J. Stuiveling, is voorzitter van deze werkgroep.

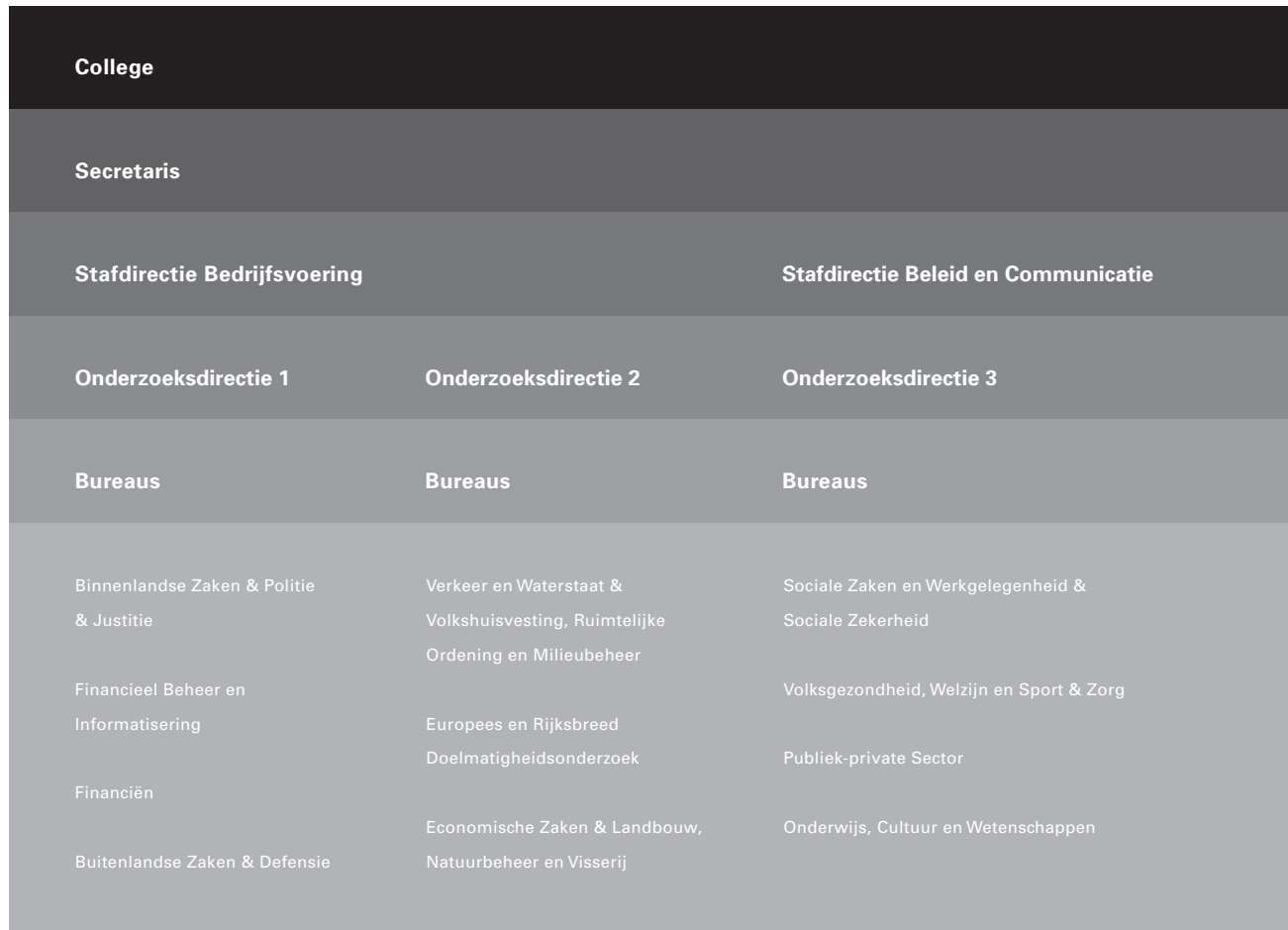
Meer informatie over de werkgroep is te vinden op www.eurosai-it.org.

7 BEDRIJFSVOERING

In haar missie heeft de Algemene Rekenkamer ook een passage over de bedrijfsvoering opgenomen: «De Algemene Rekenkamer beoogt een transparante organisatie te zijn die voortdurend in de kwaliteit van haar medewerkers en methoden investeert.»

7.1 Organisatie Algemene Rekenkamer

Organogram

Het College van de Algemene Rekenkamer telt drie leden, te weten Saskia J. Stuiveling (president), Pieter Zevenbergen en Gerrit de Jong. Bob van Nes is lid in buitengewone dienst.

Het College van de Algemene Rekenkamer opereert vanuit het beginsel van collegiaal bestuur. Elk van de Collegeleden treedt op als rapporteur voor een deel van de onderzoeks- en andere activiteiten.

Het College wordt bijgestaan door de secretaris, die de ambtelijke leiding heeft over de ruim driehonderd medewerkers van de Algemene Rekenkamer. Ook geeft hij leiding aan het managementteam, waarin naast de secretaris de directeuren van de drie onderzoeksdirecties en die van de twee stafdirecties zitting hebben. Het managementteam is verantwoor-

delijk voor de kwaliteit van de ambtelijke organisatie, het onderzoek en de overige activiteiten.

In het managementteam zitten:

Secretaris	Maurits de Brauw
Directie I	Anneke van Zanen
Directie II	Hans de Groot
Directie III	Cees Vermeer
Stafdirectie Beleid en Communicatie	Roel Praat
Stafdirectie Bedrijfsvoering	Karel te Lindert

7.2 Invoering nieuwe planning- en controlcyclus

In 2002 is veel tijd en aandacht geïnvesteerd in de implementatie van een nieuwe planning- en controlcyclus, waarmee het gemakkelijker zal worden om de uitvoering van geplande activiteiten te monitoren en op basis daarvan de planning voortdurend aan te scherpen.

Parallel hieraan is in 2002 een nieuw tijdschrijfsysteem in gebruik genomen, dat een beter inzicht moet geven in de capaciteit rekenkamerbreed. In 2003 zal een planningssysteem in gebruik worden genomen. Omdat het nieuwe tijdschrijfsysteem pas halverwege 2002 in gebruik is genomen en bovendien ook de nodige kinderziekten bestreden moesten worden, konden nog niet alle relevante gegevens over de output van de Algemene Rekenkamer gegenereerd worden. De onderstaande overzichten geven dus een beperkt beeld.

Publicaties in 2001 en 2002

Werkterrein	2001	2002
Rechtmatigheid	36*	30*
Doelmatigheid en doeltreffendheid	15	8
Rechtspersonen met een wettelijke taak	5	2
Europa	1	3
Informatie en Communicatie- Technologie	1	0
Institutioneel	1	3
Totaal	59	46

* inclusief 24 rapporten in het kader van het onderzoek naar de financiële verantwoording.

In 2002 heeft de Algemene Rekenkamer relatief weinig onderzoeken gepubliceerd. Reden daarvan is dat er twee periodes waren met een demissionair kabinet. De Algemene Rekenkamer is in zo'n situatie terughoudend met publiceren.

Afgeronde onderzoeken en ontwikkelprojecten 2001 en 2002

Soort project	2001		2002	
	planning	realisatie	planning	realisatie
Onderzoeken *)	67	57	72	65
Ontwikkelprojecten	93	42	87	59

* is niet gelijk aan het aantal publicaties doordat sommige onderzoeken worden gebundeld in één publicatie.

Doordat onderzoeken meer capaciteit en doorlooptijd vergden dan in de planning was voorzien en door het beperkt houden van publicaties ten tijde van demissionaire kabinetten konden er in 2002 minder projecten worden afgerond dan beoogd.

Doorlooptijden van in 2002 afgeronde projecten

Soort project	< 1 jaar	1 – 1,5 jaar	> 1,5 jaar
Onderzoeken	49	6	10
Ontwikkelprojecten	45	6	8

7.3 Interne communicatie en informatievoorziening

Intern informatiemiddel	2002
Personeelsblad Reken Maar	Verscheen tien maal. Er is een geheel nieuw uiterlijk voor het blad voorbereid.
Het wekelijks bulletin voor interne informatie Argus	Verscheen 54 maal.
Intranet	Is in 2002 uitgebreid met een «kenniskaart», een persoonlijke homepage voor iedere medewerker.
Forum Voorhout	In 2002 werden vijf goed bezochte «Forum Voorhout»-bijeenkomsten georganiseerd. Koos Richelle, directeur-generaal Ontwikkelingssamenwerking, vertelde over zijn werk bij de Europese Unie. Verder werd aandacht besteed aan coaching en vergadertechnieken.
Voor deze bijeenkomsten worden sprekers van binnen en buiten de Algemene Rekenkamer uitgenodigd om over actuele ontwikkelingen de discussie los te maken.	

Het Informatie- en Documentatiecentrum van de Algemene Rekenkamer is bezig met het verbeteren van de ontsluiting en de beschikbaarheid van informatie. Het doel is om de informatie meer op maat en bij voorkeur digitaal beschikbaar te stellen. Verder is in 2002 gestart met een project «Archivering», dat ten doel heeft om het hele archiefbeleid te stroomlijnen en voorschriften en procedures te herzien en zonodig aan te vullen (denk aan voorschriften voor digitale archivering).

Het Informatie- en Documentatiecentrum heeft naast de ondersteuning van het Rekenkamerwerk in 2002 ook een bijdrage geleverd aan het feitenonderzoek naar gebeurtenissen rond de moord op Pim Fortuijn door de commissie-Van den Haak.

7.4 Personeel

In 2002 is een tevredenheidsonderzoek gehouden onder het personeel van de Algemene Rekenkamer. 75% van de medewerkers vulde de vragenlijst in. De resultaten waren in het algemeen positief: 95% gaf aan tevreden te zijn met het werken bij de Algemene Rekenkamer. Het onderzoek leverde verder veel suggesties voor verbeteringen op.

Een Human Resource Management (dat is een personeelsbeleid, dat uitgaat van de gedachte dat mensen de belangrijkste bron zijn voor succesvolle bedrijfsvoering) is in ontwikkeling. Speciale aandacht gaat uit naar de aansluiting tussen de strategie van de Algemene Rekenkamer en de eisen waaraan medewerkers moeten voldoen om deze strategie uit te voeren.

Elke nieuwe onderzoeker en stafmedewerker volgt een leerkring waarin alle aspecten van het werkproces van de Algemene Rekenkamer aan bod komen. Daarnaast is er een uitgebreid pakket aan collectieve opleidingen. Voor medewerkers in ondersteunende posities is er een op maat gesne-

den cursus. Uitgangspunt voor het opleidingsbeleid van de Algemene Rekenkamer is dat elke medewerker zelf aangeeft aan welke scholing of opleiding hij of zij behoefte heeft. Er is een «open leercentrum», waar de medewerker zichzelf kan testen en geschikte cursussen kan zoeken. In 2002 werd € 575 000 aan opleidingen uitgegeven.

Bezetting en capaciteitsverdeling ambtelijk apparaat

Formatie en bezetting*	2001	2002
Formatie	318	318
Waarvan Onderzoeksdirecties	74%	73%
Waarvan Stafdirecties	26%	27%
Gemiddelde bezetting in fte	312	312
Gemiddelde bezetting (mensen)	344	358

* exclusief college.

Bezetting in loonschalen (2002)*

Schaal	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	T
M	0	1	3	4	3	5	5	16	43	43	39	15	9	5	2	1	194
V	1	3	25	13	17	9	7	8	30	27	20	2	1	0	1	0	164
T	1	4	28	17	20	14	12	24	73	70	59	17	10	5	3	1	358

* exclusief college.

Leeftijdsofbouw (2002)*

Leeftijd	Mannen	Vrouwen	Totaal
18-24	2	4	6
25-34	38	48	86
35-44	53	65	118
45-54	69	36	105
55-65	32	11	43
Totaal	194	164	358

* exclusief college

Wettelijke verplichtingen

Het personeelsbestand van de Algemene Rekenkamer bestond in 2002 voor 3% uit gehandicapten en voor 9% uit allochtonen.

Het ziekteverzuimpercentage bij de Algemene Rekenkamer ligt op 5,2, exclusief zwangerschapsverlof. Wanneer zwangerschapsverlof wordt meegerekend is het ziekteverzuimpercentage 5,8.

Op basis van een inventarisatie van arbeidsrisico's die in 2000 werd gehouden is het Arbobeleid op een aantal punten aangescherpt, namelijk het voorkomen van RSI-klachten door beeldscherm- en werkplek-aanpassingen en cursussen gericht op stresspreventie.

Bij de Algemene Rekenkamer zijn vertrouwenspersonen voor vragen en klachten rond integriteit en voor klachten over seksuele intimidatie, discriminatie, pesten en treiteren.

De Algemene Rekenkamer heeft een actieve Ondernemingsraad. Onderwerpen waar de Ondernemingsraad zich in 2002 mee bezig hield

waren onder andere: het human resource management, de interne beleidsnota Ongewenste omgangsvormen, het rookbeleid, de aanstelling van vertrouwenspersonen, het aannamebeleid, het intern opleidingsbeleid en het tevredenheidsonderzoek onder medewerkers. Het Georganiseerd Overleg (GO) wordt gevoerd door vertegenwoordigers van de vakbonden ABVA/KABO, CFO, VCPS en CMHF en houdt zich vooral bezig met rechtspositionele zaken.

7.5 ICT

De activiteiten op het gebied van informatisering en automatisering hebben zich in 2002 vooral gericht op de stabiliteit van de technische infrastructuur van het Rekenkamernetwerk en de verbetering van de bedrijfsvoeringssystemen. Er is gewerkt aan het opzetten van een nieuw tijdschrijfsysteem- en planningsysteem en aan een informatiesysteem waarmee uit de diverse bestaande systemen managementinformatie gehaald kan worden.

Een aantal bedrijfsvoeringssystemen krijgt een aansluiting op een basisregistratie, die de consistentie tussen systemen bewaakt en als aanleverend systeem dient voor bijvoorbeeld de Ryx adresgids.

Intranet en website

In 2002 is verder gewerkt aan de verbetering van de technische bruikbaarheid van het systeem en is het inhoudelijk beheer van het Intranet in de steigers gezet.

Naast de Nederlandse en Engelstalige externe internetsites (beide te benaderen via www.rekenkamer.nl) is een nieuwe website in de lucht gebracht als ondersteuning van de Eurosai IT werkgroep, waarvan de Algemene Rekenkamer voorzitter is.

De website ter ondersteuning van de Intosai werkgroep Environmental auditing is mét het voorzitterschap van deze werkgroep overgedragen aan de Canadese rekenkamer.

7.6 Financiën

De Algemene Rekenkamer wordt betaald van gemeenschapsgeld en moet daarover verantwoording afleggen. De Algemene Rekenkamer dient haar ontwerpbegroting in bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Samen met alle andere begrotingen dient het kabinet deze in bij de Staten-Generaal. Deze behandelt het begrotingshoofdstuk «Hoge Colleges van Staat», waarvan de Rekenkamer deel uitmaakt.

Ook de Algemene Rekenkamer wordt gecontroleerd op de rechtmatigheid van haar uitgaven. De controlestructuur is als volgt: de Rekenkamer benoemt een interne accountant, die de jaarrekening en het gevoerde financieel beheer over een jaar controleert. De interne accountant rapporteert aan het Audit Committee van de Algemene Rekenkamer. De departementale accountantsdienst (DAD) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gebruikt deze bevindingen, doet eventueel aanvullende controle en rapporteert aan de minister. In het Verslag over 2002 is voor het eerst een mededeling over de Bedrijfsvoering opgenomen.

Uitgaven (x € 1 miljoen)

	2001	2002
Personele uitgaven*	17,5	18,3
Wachtgelden	0,3	0,3
Materiële uitgaven	5,6	6,3
Totale uitgaven	23,4	24,9

Uitgaven per fte (x € 1 000)**	2001	2002
Personele uitgaven ***	55,4	58,2
Materiële uitgaven	17,7	19,9

* inclusief college.

** bezetting = 315 incl. Collegenleden.

*** excl. wachtgelden.

De begroting van de Algemene Rekenkamer bedroeg in 2002 € 25,3 miljoen.

Van de ontvangsten van ruim € 1,2 miljoen komt haast € 0,7 miljoen uit extern gefinancierde buitenlandprojecten en rond € 0,5 miljoen uit interimfunctievervulling door Rekenkamermedewerkers.

Financiële dekking buitenlandactiviteiten

Voor de financiële dekking van buitenlandactiviteiten gelden de volgende richtlijnen:

- de activiteiten in het kader van Koninkrijksrelaties moeten in principe kostendekkend zijn.
- voor de activiteiten met zusterinstellingen in de Europese Unie moet dekking worden gevonden in het reguliere budget. De activiteiten ter ondersteuning van kandidaat-leden van de EU moeten zichzelf financieren.
- bij externe controleurschappen worden in beginsel de werkelijke kosten gedeclareerd bij de te controleren instantie.

Vooraf

De commissie voor de Rijksuitgaven fungeert als belangrijke schakel tussen de Algemene Rekenkamer en de vakcommissies van de Tweede Kamer. Alle rapporten van de Algemene Rekenkamer gaan via deze commissie naar de betrokken vakcommissie, al dan niet vergezeld van een (besloten) briefing.

Rapporten aan Regering en Staten-Generaal
VBTB in begrotingen 2002

Publicatiedatum: 24 januari 2002

Aan de hand van de eerste ontwerpbegrotingen nieuwe stijl heeft de Algemene Rekenkamer de vooruitgang in kaart gebracht die de ministeries hebben geboekt bij de formulering van heldere doelen en concrete prestatiegegevens.

Tweede Kamer vergaderjaar 2001–2002, 26 573

- nr. 68 aanbiedingsbrief
- nr. 69 rapport
- nr. 75 lijst van 14 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 4 april 2002
- nr. 76 lijst van 3 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 5 april 2002

ESF3-geld ministeries 1994–1999

Publicatiedatum: 7 februari 2002

Onderzoek op verzoek van de minister van SZW naar de rechtmatige uitvoering van ESF-projecten door de ministeries van OCenW, VWS, Justitie en LNV die in de periode 1994–1999 subsidie hebben ontvangen uit het Europees Sociaal Fonds, doelstelling 3 (ESF3). Deze subsidie is bedoeld voor de bestrijding van langdurige werkloosheid.

Tweede Kamer vergaderjaar 2001–2002, 26 642

- nr. 39 aanbiedingsbrief
- nr. 40 rapport
- nr. 45 lijst van 30 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 9 april 2002
- nr. 46 lijst van 29 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 15 april 2002
- nr. 49 verslag algemeen overleg Tweede Kamer op 3 juli 2002, vastgesteld 7 augustus 2002

Een vlucht door de tijd, Rekenkamers en de F-16

Publicatiedatum: 28 februari 2002

Ter gelegenheid van het afscheid van het collegelid dr. mr. A. J. E. Havermans gepubliceerd rapport over het resultaat van bijna 25 jaar onderzoek naar de financiële afwikkeling van het F-16-project.

ISBN 90 120 9402 x

Tweede Kamer vergaderjaar 2001–2002, 28 235

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 12 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 29 maart 2002
- nr. 4 lijst van 15 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 2 april 2002

Opvang Zwerfjongeren

Publicatiedatum: 14 maart 2002

Een onderzoek op verzoek van de Tweede Kamer naar de beleidsdoelstellingen, de geldstromen en de informatievoorziening over de prestaties en effecten van het beleid voor de opvang van zwerfjongeren.

ISBN 90 120 9404 6

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 265

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 1 vraag en antwoord aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 26 april 2002
- nr. 4 lijst van 32 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 17 juni 2002

Reactie op de vierde voortgangsrapportage VBTB

Publicatiedatum: 18 maart 2002

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 26 573

- nr. 72 brief Algemene Rekenkamer aan Tweede Kamer met commentaar bij de vierde voortgangsrapportage VBTB

Verslag 2001

Publicatiedatum: 21 maart 2002

ISBN 90 120 9406 2

Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 28 270

- nr. 1 brief
- nr. 2 verslag 2001

Werkprogramma 2002

Publicatiedatum: 21 maart 2002

ISBN 90 120 9407 0

Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 28 270

- nr. 3 werkprogramma 2002

Handhaving door rijksinspecties

Publicatiedatum: 21 maart 2002

Een onderzoek naar acht rijksinspecties: de Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming, de Keuringsdienst van Waren, de Inspectie Volkshuisvesting, de inspectie Milieuhygiëne, de Arbeidsinspectie, de Inspectie voor de Politie, de Rijksverkeersinspectie en de Inspectie van het Onderwijs. Als aparte casus is in dit rapport een vervolgonderzoek naar de Inspectie Gezondheidszorg verwerkt.

ISBN 90 120 9405 4

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 271

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 10 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 29 mei 2002
- nr. 4 brief van 8 juli 2002 van de Minister van OCenW aan de Tweede Kamer

Bestrijding uitstoot broeikasgassen

Publicatiedatum: 21 maart 2002

Onderzoek naar het Nederlandse beleid gericht op de bestrijding van de uitstoot van broeikasgassen tussen 1989 en 2001.

ISBN 90 120 9408 9

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 272

- nrs. 1–2 brief en rapport

Reactie van de Algemene Rekenkamer op het Referentiekader mededeling over de bedrijfsvoering

Publicatiedatum: 29 maart 2002

Reactie op het door de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer aangeboden Referentiekader mededeling over de bedrijfsvoering.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 26 573

- nrs. 73–74 brief en rapport

Euregio's: grensoverschrijdend financieel beheer

Publicatiedatum: 28 maart 2002

Een onderzoek naar het financieel beheer in zogenoemde «Euregio's», dit zijn grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden binnen de EU.

ISBN 90 120 94 097

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 280

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 5 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 1 oktober 2002

Zorgen voor toegankelijkheid in ouderen- en gehandicaptenzorg

Publicatiedatum: 28 maart 2002

Onderzoek naar de wijze waarop de capaciteitsplanning in het zorgstelsel wordt aangepakt, aan de hand van twee zorgsectoren.

ISBN 90 120 94 100

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 281

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 8 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 21 augustus 2002
- nr. 4 lijst van 9 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 4 september 2002

Preventie en bestrijding jeugdcriminaliteit

Publicatiedatum: 28 maart 2002

Een onderzoek naar de uitvoering van het beleid ter voorkoming en bestrijding van jeugdcriminaliteit door het ministerie van Justitie en een groot aantal andere partijen op landelijk en regionaal niveau.

ISBN 90 120 94 119

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 282

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 4 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 21 augustus 2002
- nr. 4 lijst van 4 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 2 september 2002

Rijk verantwoord, Algemeen deel onderzoek financiële verantwoording 2001

Publicatiedatum: 5 juni 2002

Jaarlijks rechtmatigheidsonderzoek bij alle ministeries. Hierin wordt een oordeel gegeven over het gevoerde financiële beheer en de verantwoording daarover. Daarnaast wordt het materieelbeheer en de daarvan bijgehouden administratie onderzocht. In het rechtmatigheidsonderzoek wordt in toenemende mate aandacht geschonken aan de kwaliteit en toereikendheid van de beleidsinformatie die is opgenomen in de financiële verantwoording en aan de bedrijfsvoering van de minister. Het rechtmatigheidsonderzoek bestaat uit een Algemeen Deel en de rapporten bij de financiële verantwoordingen 2001 van de ministeries en een aantal fondsen.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 381

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 29 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 25 juni 2002

Rapporten bij de financiële verantwoording 2001

Publicatiedatum: 5 juni 2002

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 380

- nr. 3 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Huis der Koningin
- nr. 5 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van de Hoge Colleges van Staat en het Kabinet der Koningin
- nr. 7 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Algemene Zaken
- nr. 9 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van Ministerie van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking
- nr. 11 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Justitie
- nr. 15 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Provinciefonds
- nr. 17 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
- nr. 21 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Financiën, het Gemeentefonds en de Nationale schuld
- nr. 23 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Defensie
- nr. 25 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
- nr. 28 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat en het Infrastructuurfonds
- nr. 31 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie en Economische Zaken en het Fonds Economische Structuurversterking
- nr. 34 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en het Diergezondheidsfonds
- nr. 37 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Spaarfonds AOW
- nr. 39 rapport bij de financiële verantwoording 2001 van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Het Ministerie van Sociale Zaken en ESF-gelden

Publicatiedatum: 5 juni 2002

In het kader van haar rechtmatigheidsonderzoek 2001 heeft de Algemene Rekenkamer aandacht besteed aan subsidieregelingen die uit het Europees Sociaal Fonds (ESF) worden gefinancierd.

ISBN 90 120 9428 3

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 382

- nrs. 1–2 brief en rapport

Zicht op beleidsintensiveringen

Publicatiedatum: 5 juni 2002

Onderzoek in de VBTB reeks naar de transparantie van de begrotings- en verantwoordingsinformatie van de beleidsintensiveringen.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 423

- nrs. 1–2 brief en rapport

Belangen minister Jorritsma

Publicatiedatum: 2 juli 2002

Verzoekonderzoek naar de vermeende belangenverstremgeling van minister Jorritsma.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 469

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 brief van 3 juni 2002 van de Minister van Economische Zaken aan Tweede Kamer

Nieuwe financiële instrumenten in publiek-private samenwerking

Publicatiedatum: 3 juli 2002

Onderzoek naar vormen die publiek-private samenwerking kan aannemen en de wijze waarop in die verschillende vormen het publieke belang gewaarborgd wordt. Als voorbeeld dient de HSL-Zuid Infraprovider.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 472

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 5 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 26 november 2002
- nr. 4 lijst van 26 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 9 december 2002

Toelating bestrijdingsmiddelen in de landbouw

Publicatiedatum: 25 september 2002

Onderzoek naar het toelatingsbeleid voor bestrijdingsmiddelen voor de landbouw, een onderdeel van het gewasbeschermingsbeleid, van het Ministerie van LNV.

ISBN 90 120 9587 5

Tweede Kamer, vergaderjaar 2002–2003, 28 615

- nrs. 1–2 brief en rapport

Informatievoorziening grote projecten

Publicatiedatum: 29 oktober 2002

Onderzoek naar de waarborging van de kwaliteit van de informatievoorziening over twintig grote projecten die onder de Procedureregeling Grote Projecten vallen.

ISBN 90 120 9596 4

Tweede Kamer, vergaderjaar 2002–2003, 28 645

- nrs. 1–2 brief en rapport
- nr. 3 lijst van 16 vragen en antwoorden aan de Algemene Rekenkamer, vastgesteld 26 november 2002
- nr. 4 lijst van 16 vragen en antwoorden aan de regering, vastgesteld 5 december 2002

Verantwoording en toezicht bij rechtspersonen met een wettelijke taak, deel 3

Publicatiedatum: 6 november 2002

Derde onderzoek in een reeks onderzoeken naar:

- De verantwoording door rechtspersonen met een wettelijke taak over de rechtmatigheid en het financieel beheer van het publieke geld dat zij uitgeven;
- Het toezicht dat de ministeries houden op de rechtmatigheid, het financieel beheer en de taakuitvoering bij deze instellingen.

ISBN 90 120 9597 2

Tweede Kamer, vergaderjaar 2002–2003, 28 655

- nrs. 1–2 brief en rapport

Staat van de beleidsevaluatie

Publicatiedatum: 7 november 2002

Onderzoek naar de staat van de beleidsevaluatie op de ministeries. Dit is het eerste onderzoek in een reeks van onderzoeken die de Algemene Rekenkamer de komende jaren wil doen naar de opzet en werking van het systeem van evaluatie-instrumenten op de ministeries.

ISBN 90 120 9598 0

Tweede Kamer, vergaderjaar 2002–2003, 28 656

– nrs. 1–2 brief en rapport

Andere publicaties in 2002

VBTB in begrotingen 2002: beknopte rapportages per begrotingshoofdstuk

Publicatiedatum: 24 januari 2002

Alleen op www.rekenkamer.nl

Combined report on the notification of State aid

Publicatiedatum: 30 mei 2002

Samenvattend rapport over de melding van staatssteun, met analyses en aanbevelingen op basis van onderzoek van de vier deelnemende rekenkamers (Algemene Rekenkamer en de rekenkamers van Finland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk) in eigen land. De Algemene Rekenkamer bracht al eerder, op 21 november 2001, het Nederlandse rapport «Aanmelding steunmaatregelen bij de Europese Unie» uit.

Handreiking informatievoorziening grote projecten

Publicatiedatum: 29 oktober 2002

Handreiking uitgebracht bij het rapport «Informatievoorziening grote projecten».

Achtergrondstudies RWT-3

Publicatiedatum: 6 november 2002

Bij het onderzoek «Verantwoording en toezicht bij rechtspersonen met een wettelijke taak, deel 3» heeft de Algemene Rekenkamer op haar website ook de onderzoeksbevindingen per departement gepubliceerd. Daarnaast bracht zij de volgende achtergrondstudies uit:

- Systemen van checks and balances bij rechtspersonen met een wettelijke taak;
  - Financieel beheer en verslaggeving Voortgezet Onderwijs;
  - Opzet van sturing, verantwoording en toezicht bij Suwi.
- Alleen op www.rekenkamer.nl

Cd-rom «The Netherlands Court of Audit in Europe»

op visitekaartjesformaat met informatie over de Algemene Rekenkamer en alle rekenkamers in Europa, de landen in Europa en over Europese instellingen, uitgebracht ter gelegenheid van het Eurosaicongres 2002 in Moskou.

Publicatiedatum: 27 mei 2002

MEDEDELING OVER DE BEDRIJFSVOERING

Algemene Rekenkamer

Jaar 2002

De Algemene Rekenkamer verklaart hierbij als volgt.

In het verslagjaar is, uitgaande van ondermeer de Baseline financieel en materieelbeheer, op een gestructureerde wijze aandacht besteed aan het financieel beheer, het materieel beheer en de daartoe bijgehouden administraties van de Algemene Rekenkamer.

Een en ander heeft in het verslagjaar geresulteerd in beheerste bedrijfsprocessen. Daarbij is een aantal punten van aandacht naar voren gekomen ten aanzien waarvan de volgende verbeteracties zijn gestart:

1. Op de naleving van de interne regels voor het aangaan van contracten en het openen van verplichtingen zal FEZ scherper toezien. Bij de herformulering van de maatregelen van administratieve organisatie en interne controle en de communicatie daarover met betrokken budgethouders zal hieraan expliciet aandacht worden besteed;
2. Met de herinrichting van de P&C-cyclus en de invoering van Artemis als het centrale systeem voor planning en tijdverantwoording zal in 2003 een verbetering van de informatievoorziening over prestaties kunnen worden gerealiseerd;
3. De beschrijvingen van de maatregelen van administratieve organisatie en interne controle op het punt van financieel en materieelbeheer en personeelsmanagement en de mandateringsregelingen worden verbeterd en geactualiseerd.

drs. Saskia J. Stuiveling,
president

jhr. mr. W.M. de Brauw,
secretaris